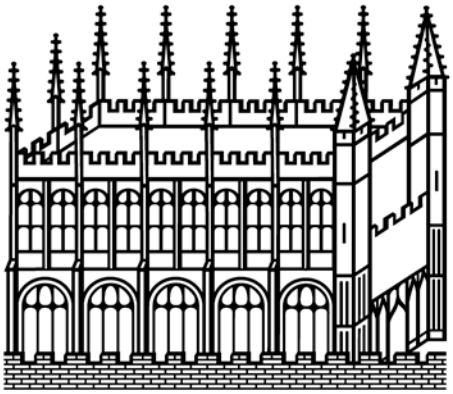

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

Confined to Library

Comenius Collection
VET. 2.K8.

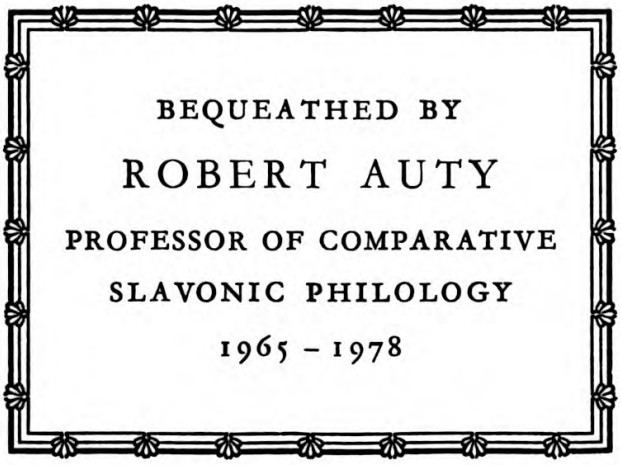

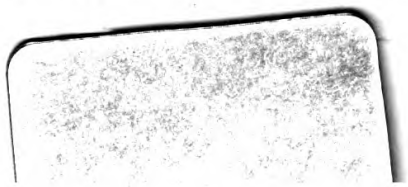

3027340230

О КНЬИЖЕВНОЙ

УЗАЙМНОСТИ

СЛАВЯНА

ОДЪ

ІОВАННА КОЛЛАРА.

(Цена в 50 кр. среб.)

28. X. 63.

FROM:
PROFESSOR ELIZABETH HILL,
DEPARTMENT OF SLAVONIC STUDIES,
UNIVERSITY OF CAMBRIDGE.

Presented with good wishes
To: Robert Auty,
the third holder of the London
Chair of Slavonic Philology
on the day of his inaugural
Lecture as a token of
admiration and friendship
From: Lisa.

О КЊИЖЕВНОЈ

УЗАЈМНОСТИ

ИЗМЕЂУ РАЗЛИЧНИ

ПЛЕМЕНА и НАРЂЧІЯ

СЛАВЯНСКОГЪ НАРОДА.

ОДЪ

ІОВАНА КОЛЛАРА.

ПРЕВЕО СЪ НЕМАЧКОГЪ

ДИМИТРІЄ ТЕОДОРОВИЋЪ.

У БЕОГРАДУ,

Печатано у Княж. Серб. Књигопечатњи.

1845.

PG5433. A1. K3

TAYLOR INSTITUTION
UNIVERSITY
19 MAR 1979
OF OXFORD
LIBRARY

О КНЬИЖЕВНОЙ УЗАЙМНОСТИ ИЗМЕЂУ РАЗЛИЧНИ ПЛЕМЕНА И НАРЂЧІЯ СЛАВЯНСКИ.

§. 1.

Улазъ.

Єданъ одъ найкрасніи и найзнаменитіи цветова, кои є у новиє време на полю млогоколеногъ народа Славянскогъ изникао и развио се, єсть тако названа кньижевна узаймность, руски взаймность словенски wzàjemnost. Први путъ опетъ садъ после толики столећа, починю себе расута племена Славянска сматрати као єданъ велики народъ и ньиова различита нарѣчия као єданъ єзикъ, пробуђую се къ народномъ чувствованю и чезну за тешньимъ споєнѣмъ. Облаци заблуђеня и слепоће разилазе се, уморени одъ дуге распре и празногъ глупоумногъ раздора и безсвестногъ распаданя, бацаю окове стари предрасуда, да бы своє изгублѣно право природе и разума обновили, и ко ономъ човеко и братолюбию узвисили се, коє є єдино само кадро несрећне народе преобразити и усре-

ћити. Славянски народъ тежи опетъ за своимъ првобитнимъ єдинствомъ, као оно, у цветъ и плодъ развивено билѣ къ своме пупољку и семену. За свеобшту свезу, коју ни землѣ ни мора разкинути не могу, и коя непримѣтно крозъ племена и нарѣчия простире се; за такву књижевно душевну свезу Славяни су у садашньости не само способни него є іошт и за већину њиову то и нуждна потреба. Ова идеа и появляй, будући да су за саданю Европу іошт нови, єдини и изворни, за славянску целокупность пакъ одъ велике важности и слѣдства пуни, заслужую найвећу пазльивостъ свестранно сматранѣ и испитиванѣ свакогъ изображеногъ Славянина у толико више, што бы они премда по себы невинни, опетъ замршаима и неспоразумѣніяма повода дати могли. Ни єдна величественна и духъ узвишаваюћа идеа не ступа у светъ безъ двогубе борбе: съ єдне стране са неприятельима овакве идее, кои свакомъ нѣномъ далѣмъ распространяваню на путу стоє, съ друге пакъ стране са приятельи нѣни, кои се истина за ню изяснюю и раде, али прави смисао нѣнъ неразумеваюћи често тако погрешаваю, да млого пута доброй ствари више шкоде него они први. Єръ не само што мудраци изображени, больи и племенитіи у Народу у явни животъ ступаюће ове идее са високимъ учашћемъ прихваћаю се, него и самъ прости пукъ, себичникъ и празнословъ (Schwärmer) пока.

зую се као распростирачи и бранителъи нѣни, нечувствуюћи и непостизаваюћи бистроћу, значенѣ и узвишеность нѣну. Што є дакле узвишенїи и важнїи кои предметъ, што є већа частъ човечества на кою се онъ односи, што су богатия и знаменития слѣдства, коя су за животъ и што се онъ лакше на зло употребити може, то чешће треба да о нѣму промишлявамо, говоримо и пишемо, то прилѣжніе да настоявамо, да истинита понятия и знаня о нѣму распростиремо. И ово є управо цѣлъ овогъ списания. Сачинитель овогъ дѣла іоштъ є пре 7 година (по преводу 14.) истина накратко први путъ ову явно свету саобштио у „Rozprawy o gmenah“ Будимъ 1830 стр. 345, а затимъ о ньой све више и више расуђивао, а и нека овде наведена списания другїи народа читао, и ньиови мѣния одъ части држао се, съ томъ намеромъ, да неби као Славянинъ пристрастанъ видіо се, него; у колико є могуће, да бы Европейско одобрениє задобио.

§. 2.

Шта є то узаймностъ по сили речи?

Узаймностъ или међусобиє ниє новоскована туђа, него іоштъ одъ давна у старославянскимъ, рускимъ, польскимъ и другимъ Славянскимъ нарѣчияма употребляєма домаћа

речъ; она одговара латинской речи Recipro-citas (одъ recipio, recapio) Етимологически долази ова речъ одъ jati, zajati prigjmati, старослав. и рус. заѥмнный, занимаю, взаймствованіѥ, ков толико значи, колико узети и опетъ натрагъ дати, узаймити и повратити, узаймно обимати се, грлити се. Ческа обична речъ obapolnost неизражава савршени смисао, ѥрбо речъ та obe и pol, polowice, само се на две половине или стране, относи, узаймностъ взаймностъ wzajmnost може се пакъ не само на две, три, четиръ или петъ, него и на више страна (Partheien) и племена простр-ти. Узаймностъ ѥ дакле свеобшти узетакъ, узаймна промѣна и саѥдинѣни ужитакъ. А кньижевна узаймность ѥстъ свеобште участиѥ свию народни грана у душевнимъ производи-ма свога народа, ѥсть узаймно куповань и чи-тань свию у свима Славянскимъ нарѣчияма издаваѥми списания или кньига. Свако нарѣ-чиѥ треба да нове животне крѣпости изъ дру-гогъ нарѣчия црпи, да се тимъ помлади, обо-гати и изобрази, а не пакъ да на друга нарѣ-чия напада, или на себе нападати допу-шча, него да се поредъ свню остали и оно на своемъ властитомъ месту слободно одржи. При узаймности остаѣе свако племе и нарѣ-чиѥ непокретно на своме староме месту и поспѣшествоваѣе узаймно радеѣи и ревнуюѣи развитку обштенародногъ кньижевногъ цве-

таня; узаймность сама овде ниє цветъ него Цвета *) коя различна цвећа сади, негує, залива и чува, и ньинъ цветни прашакъ за нову красну смешу уређує.

§. 3.

А шта узаймность ниє?

Ова се не састои ни укаквомъ политичномъ саєдиненю свию Славяна не у самовольномъ врзеню или бунтовномъ подизаню противъ државне владе и владѣтеля, изъ чега се само забуна и несрећа раћа. Кньижевна узаймностъ може и онде быти и обстати, гди єданъ народъ подъ више скиптрова живи, гди є на више држава, кралѣвина, кнежевина, землѣдржства и репбулика поделѣнъ. Међуусобностъ и тамо є могућа, гди су у єдномъ народу выше вѣроисповѣдания и гди су различна писмена, поднебия, землѣ и предѣли завичаи и обичаи. Међуусобностъ ниє надлежателствама мирскимъ и владѣтельма опасна, єръ она землѣ и границе зависимостъ овогъ или оногъ монарха и друга овима подобна политична обстоятелства на миру оставляюћи: задоволява се са своимъ постоећимъ обстоятелствама ствари, она се покорава свакомъ

*) По баснословлю Славянскомъ Богиня цвећа.

државномъ правленію и са свакимъ видомъ грађанскогъ живота задовольна є, права и законе странни народа невређа, у кратко са свакимъ Господаромъ на миру, а са сусѣдомъ у пріятельству живи, она є као тиха и незлобна овчица, коя истина великомъ єдномъ стаду принадлежи али на своіой особитой ливади пасе. Држава є друштво више земаля и различни народа подъ єднимъ свеобштимъ началствомъ, когъ є цѣлъ: обрана, правда и поспѣшествованѣ просвѣценя нѣму повѣрени народа. При кньижевной узаймности нећемо имати нужду желити или Богъ самъ зна какове планове и предложеня чинити, као што нѣмачки списатель Ант. Линхардъ у своіой исторіи Краньске, Любляна 1719 год. свезъ II. у предговору стр. 2. чини, кои вели: „да су између остали народа Аустрійске монархіе Славяни числомъ и силомъ найпретежніи, да бы, кадъ бы у политики употребително было, сумму саєдинѣни сила, на коима величество ове државе почива, са найвеће єдноплемене силе узимаюћи, Аустрия исто тако као и Русія Славянскомъ државомъ назвати се морала. Алъ ми ће мо се већма задовольити съ племенитосмѣрнымъ изясненѣмъ славянскогъ нашегъ списателя Б. Копитара, кои у своіой Грамматици стр. 19 вели: „Нѣг. Величество Царъ Францъ I. благоизволио є по штедроти своіой Францишкану О. Штулію сва нужна средства подати, да бы само предузети

свой Иллирскій рѣчникъ што уредник израдити могао. И у ствари имаю Славяни неко право више призрения одъ стране Аустрискогъ Правителства очекивати, єръ одъ 34. миллиона, кои подъ мирномъ овомъ круномъ живе 22. су мил. сами Славяни, другіи 12 Немци, Маћари, Чифути и другій. *) — " И Немци су на више племена и држава поделѣни, и они живе подъ више правления као и Славяни; у Немачкой има садъ 38 различны держава и княжевина, къ овима Данце, Норвеге, Шведе, Холанде, Белге, Лотаринге, Елсассе, Бургунде, Швайцере, Ердельце Ципсе нерачунаюћи, Славяни живе само подъ 5 правления: Подъ Рускимъ, Аустрискимъ, Прускимъ, Саксонскимъ и Турскимъ. Кадъ дакле кодъ немаца народня књижевностъ подъ различнымъ немачкимъ и не немачкимъ правлениями места имаде, то исто може и кодъ Славяна тимъ пре имати, што су ови по нарави мирніи, и прама власти своіой, не као што непріятельи говоре, пузави, но страхопочитателни. Та и Грци и Енглези живе такоћеръ подъ кралѣвима, кои нису синови ньиовогъ народа. Нетреба одма да вичемо и да коримо оне као

*) Овоме примеру узвишенога Монарха и отца слѣдовао є и узвишени садъ владаюћи синъ Н. величество Фердинандъ I., кои у важивши велике заслуге за Славянску књижевность Г. І. Јунгманна сачинителя класичкогъ Ческогъ рѣчника, благоизволному є зато єданъ драгоцѣнни дiамантски прстенъ съ надписомъ високогъ своіг имена наймилостивие подарити.

ентхузиясте, Фанатике; бунтовнике или непријателѣ другіи народа, кои су своме народу вѣрни и нѣга усрећити желе, безъ да бы и у памети имали, поредакъ света нарушавати. — Ова узаймность несастои се такођеръ и ни укаквомъ универсалисираню или на силномъ смешаню свию славянски нарѣчия у єданъ главни єзикъ, или єдно списательско главно нарѣчие, као што неке Слависте о томе снивати почепе. Славянска нарѣчия одъ части граматикално већъ су тако далеко єдно одъ другогъ одцеплѣна, да се више у єданъ єзикъ споити немогу; одъ части филологически нека су се одъ овы тако изобразила, и съ прекраснимъ кньигама обогатила, да се одъ човеческе слабости, суетности и своелюбия нинайманѣ очекивати неможе, да ће и кое племе свою каковуму драго самосталность жертвовати, своимъ до данасъ не съ малимъ трудомъ добивеномъ благу отказати, таково одма заборавити или одъ нѣга одрећисе. Већа частъ Славяна придржава се съ урођеномъ и одъ толико столећа освећеномъ любавлю свога нарѣчия, и већъ се тако свако за себе изобразило у кньижевности, да небы могли ладнокрвно одъ нѣга одустати, а камоли заборавити га.

§. 4.

Колико и коя Славянска нарѣчия принадлеже къ овой узаймности.

Сваки ако башъ и не высоконаученн, а

оно баръ на првомъ степену изображеня и просвећеня стоећи Славянинъ требало бы да ова 4. садъ живећа и изображена нарѣчия, на коима се кньиге пишу и штампаю, научи, а то су: Руско, Србско, Полячко и Ческо-Словенско. Учени и изображени Славянинъ другога реда нека се и у маня нарѣчия и поднарѣчия упушта, као, н. пр у рускомъ нарѣчию са малорускимъ, у србскомъ *) са Хорватскимъ, Вендскимъ и Бугарскимъ; у польскомъ са лужичкимъ и. т. д. Славянинъ трећега реда или у правомъ смислу наученіи єзико и повѣсти испитатель, треба сва славянска нарѣчия безъ изузетка да зна, жива као већъ и изумрла, изображена као и неизображена чиста као и съ туђимъ єзицима смешана, мало као и далеко разпростръта, владаюћа као и подложна, коя су съ глаголитскимъ, кирилскимъ, латинскимъ или швабскимъ писменама написана; онъ се мора чувати, да га укоръ Тунмана (Пр. 171.) непостигне, кои вели: „Повѣстникъ и єзикоиспитатель често є тако неправеданъ као и пуки простакъ: онъ презире онога, кои є у несрећи.“ Измећу изумрли нарѣчия нека старо или црквенно Славянско нарѣчиє буде прво. Као што Архитектъ и свакіи чувствителни

---

*) Гди є Г. Списатель у место Србскогъ имена „Илирско“ употребио, я самъ га са Србскимъ заменуо.

Пр.

човекъ старе храмове іоштъ у њиовимъ развалинама са страхопочитаніемъ сматра и са испитателнимъ духомъ проучава; тако нека и Славянинъ са своимъ милимъ одъ пређашньи столећа заоставшимъ и у наше време одкривенимъ єзикословнимъ отломцима и кньижевнимъ остатцима различни Славянски нарѣчия, као н. п. што є, Кральодворски рукописъ, Фрайцински отломакъ, Слово о полку Игоровомъ, Глаголита Глозиянски, Полячки Псалтиръ и. т. далѣ, чини. Правомъ є Славянину такођеръ саветно и полезно и другіи народа єзике знати и учити, кои су ближе или далѣ са славянскимъ сродни н. п. летски, литавски, курски, влашки, албански, новогрчки и пр. У наше време ніе доста быти само добаръ Русъ, ревностанъ Полякъ, совршенъ Србинъ и високонаученъ Чехъ, и исключително само руски, польски, србски и чески ма како добро говорити. Ове засебне детинства године славянскогъ народа већъ су давно прошле, духъ саданѣгъ Славянства налаже намъ свима другу и вишу дужность, то єсть: сви Славяни треба да се као браћа велике єдне фамилиє сматраю, и да узаймну свеславянску кньижевностъ произведу, по ономъ основу: „Славянинъ самъ, и све што годъ є славянско, мени є властито. Знанѣ Славянски нарѣчия было є, а и данасъ є іоштъ непрестано, и кодъ сами учени Славяна, тако редко и тако ограничено, да кадъ бы тели макаръ какови важни пред-

метъ другой Славянской браћи разумителнимъ учинити, то бы га морали на туђемъ неславянскомъ єзику написати. Зато є башъ Добровски своя панславическа списания немачки или латински писао; зато є морало ово сачинение на зактеванѣ више Славяна на немачки єзикъ превести се. *)

§. 5.

Колико треба да се ова узаймность простре?

Нижи или вишн степенъ знаня другіи славянски нарѣчия зависи одъ особа, ньиови намера, ньиове волѣ и могућства; алъ опетъ бы требало, да свакіи изображени Славянинъ найманѣ баръ грамматично-лексикално нарѣчия своє собраће познае, т. є. значенѣ, свакоме нарѣчию свойственни, речи, видове, склоняня и спрезаня, и у колико она одъ другіи нарѣчия као одъ свои сестара удаляваю се. Ми неиштемо да сваки Славянинъ сва славянска нарѣчия савршено говори, или да у ньима іоштъ кньиге пише, него само да єданъ другогъ у говору разумемо и єданъ другога кньиге читамо. Ми неиштемо ни то, да сваки Славянинъ све у свакомъ нарѣчию излазеће кньиге

*) Разумева се оригинални саставакъ Г. Коллара.

или повремена списания купує, єръ то не бы може быти домаћа обстоятелства свакоме допушћала, него само да она сваки себи набави, коя су у свакой струци изрядна, класична и по садржаю свеславянска (све славяне обузимаюћа и ньи тичућа се.)

§. 6.

Примери узаймности кодъ други Народа.

Кодъ новіи Народа нигди неналазимо такову узаймностъ, о коіой се овде речъ повела, єръ нигди такове околности и потребе невладаю, кое бы ю произвеле, као кодъ Славяна; кньижевно основоположеніе другіи европейски народа єсть єднообразностъ у єзику, а славянскогъ народа основъ єстъ поєдиностъ у наручияма, коя узаймностъ зактева. Кодъ другіи народа н. п. кодъ Француза, Енглеза и другіи угнѣтило є одма іоштъ у почетку народногъ живота єдно нарѣчіе сва друга. Но зато опетъ учи кодъ Француза сваки изображени домородацъ и друга сродна къ римскомъ или латинскомъ коренномъ єзику принадлежећа нарѣчия, премъ да су ова єдно одъ другога више удалѣна, више нечистия, и да єдно другоме тако неналиче, као Славянска међу собомъ; сваки изображени Енглезъ говори и француски талиянски, шпански и португалски; сваки изображени талиянацъ чита и францускогъ

Волтера, енглескогъ Шекспира, шпанскогъ Церванта и португалскогъ Каменса. Кодъ Немаца чини се да є до Лутера и Реформације нешто подобно было, но опетъ видити є, да є ово више была ревньивостъ и борба различни нарѣчия єдногъ противъ другогъ, нежели права међусобностъ, докъ єдномъ Саксонско нарѣчие сва друга непрогута. Латински є аристократически изображени средоточни єзикъ Римляна, напротивъ Грчки и Славянски су демократически, периферически и диялектически єзици. Римлянинъ є писао, као што є чуо, и као што су га учили съ некимъ особитимъ соглашаванѣмъ; Гркъ є писао, као што є говорио са свимъ просто; латински єзикъ имаѣаше само єдно средоточие варошъ Римъ, грчки и славянски єзици имаю више средоточия и само єдно споєнѣ; отуда ми у латинскомъ врло мало трагова одъ оногъ имамо, што се одступна нарѣчия или народньи єзикъ назива, понайвише іоштъ кодъ Плаута и Еннея и оно мало што доцніи разбацуюћи се списатељи и єзикослови у причама као редкости наводе. У Латинскомъ є єзику све учинѣно, израчунѣно и измерено: отудъ долази оно у очи упадаюће сходство између 5. самогласника a, e, i, o u, и 5 склоненения тако, да є за сваки самогласникъ єдно склоненіе опредѣлено и сачинѣно было; зато и єсте свака, одъ каквогъ славослова или стихотворца новоскована речъ одма целу варошъ Римъ

узнемирила и побунила. — Найвећа и изненадна подобностъ налази се дакле у овомъ смотрению између насъ Славяна и стари Грка или Елина. И кодъ њи є было само єданъ народъ и више не само єдно поредъ други живећи, но и изображаваюћи међусобно обимаюћи и подпомагаюћи се нарѣчия као: іоничко, еоличко, доричко и атичко нарѣчие коя су сва изъ єдногъ старовлинскогъ у предѣлу Фтиотисъ у Тесаліи негда говореногъ первобитногъ єзика произишла. И сама ова четиръ главна нарѣчия, даю се опетъ на само два поделити, на: еоличко-доричко и іоничко-атичко нарѣчие, са свимъ нашимъ славянскимъ подобно, коя Добровски равнимъ начиномъ у два реда ставля и коя ми руско-србско и польско-чеко назвати можемо. У свима овима грчкимъ нарѣчияма быле су кньиге писане, куповане и читане; у свима налаазимо ми класикера, као:

У іоничкомъ нарѣчию писали су: Омиръ, Изиодъ, Ипократъ.

У еолскомъ: Алкей, Саффо, Теогнисъ, (Омиръ Аристофанъ.)

У доричкомъ: Теократъ, Пиндаръ, Калимахъ, Віонъ, Мошусъ, Архимедъ.

У атичкомъ: Исократъ, Демостенъ, Тукидиръ, Ксенофонъ, Плато, Ешилъ, Софоклесъ, Еврипидъ, Аристофанъ и. м. други.

У Омировимъ списанияма налазе се трагови и отломци одъ свию готово грчки нарѣчия, а найвише одъ іоничкогъ и еолскогъ. Аристофанъ мешао и заменявао є често атичко съ еоличкимъ. — Іоштъ у найстаріимъ временма видимо ми Грчки єзикъ, у писаню такођеръ разновидно намъ супротъ долазити, онъ намъ се показуе у нарѣчияма одделѣнъ то есть другимъ речма; племена народа ни су чрезъ политичну независимость тако была усоединѣна, да небы свако свою особеностъ у списанияма могло важномъ учинити. Доцние ние ни самъ Велики Александеръ, кадъ є све Грке своіой власти подчинио быо, различна ова нарѣчия у єданъ єзикъ слити могао. У Грчкой поезіи показуе намъ се сасвимъ свойственно появленѣ, гди се оно нарѣчие за поетичну струку утврдило, на комъ се нарѣчию такова струка први путъ показала. Тако се утврдило мекше на іоничко нарѣчие за епосъ, тврђе доричко за епиграмъ и иділлу, а међу оба ова стоеће атичко нарѣчие за драмму и позориште. Єданъ и исти грчки списатель писао є или говорио є, како су кадъ предметъ, време или особе зактевале често у свима свога народа нарѣчияма. Атички Драмматикери бирали су хотимице за своя пѣвалишта велелѣпности ради, ако башъ не све а оно поне штогодъ одъ доричкогъ нарѣчия, кой є тврдъ сировъ и озбилянъ быо. Грци су на неки о-

собени лепъ начинъ своя нарѣчия употребити знали. Сваки Гркъ говоріо є не само своє завичайно (Heimathlihe) нарѣчиє, него и нарѣчия другіи грчки племена, али при томъ су пазили, да се нарѣчия у єдно несмешаю. Будући да су поздниє ова нарѣчия домаћа быти престала, и за єдно єдинито племе привезана, то су онда ова свима постала обшта, и служили су се, како є кадъ нужда и прилика захтевала. Сваки изображени Гркъ читао и разумѣвао є сва ова различна нарѣчия свога народа. У време Олимпически игра сви су списатељи свию племена у свима нарѣчияма читали своє саставке; вѣнци и награде свима су се, кой су годъ такове заслужили, безъ пристрастия и безъ призрения на нарѣчиє быле дѣлене. Онай у Атики роѣени и воспитани, атички говорећи и пишући Тукидидъ плакао є у младости своіой, кадъ є оногъ у Аликарнасу роѣеногъ и у іоникомъ нарѣчию пишућегъ Ередота свою Историю явно у вароши Олимпіи чуо читати. Атиняни су у Керамико (особито гроблѣ) дизали споменике своимъ найзнаменитіимъ граѣанима, безъ предпоставляня и разлике у нарѣчияма єръ ови су граѣани были као што ньиова животоописания и надписи надъ спомеиицима засведочаваю, стециште Грка изъ свию племена, нарѣчия и предѣла. Тко бы казао, да су грчка нарѣчия ближе єдно другомъ была, него што су данасъ Славянска, тай бы се яко варао. Не са-

мо изговоръ, слогоозначения и слогоударенія, него и падежи речи, читава склонения и спрезаня была су знаменито различна н. н. ἅλιος дорички, ἡλιος атички и іонички; νᾶσσος дорички, νησος атички, іонички; δᾶμος дорички, δημος атички, іонички; ἀηρ атички, дорички, ἠηρ іонички; πρασσω атички, дорички, πρησσω іонички; ϑωρᾶξ ат. дорички, ϑωρηξ іонички; σοφιᾶ атички, σοφη іонички; Αϑᾶναι дорички, Αϑηναι атички, іонички и. т. д. Тако є ϑναισκω, ϑνᾶσκω, ϑνησω; ἀλαϑεα дорички, ἀληϑεια атички, ἀληϑεη іонички и. т. д. Млоге речи и изрази имали су у разнимъ овимъ нарѣчияма често са свимъ противанъ смисао н. п. λογχη у атичкомъ нарѣчию значило є коплѣ, оружіе у іоничкомъ частъ (Theil); φαρμακον у атичкомъ отровъ у іоничкомъ бою; φονος у атичкомъ и іоничкомъ убиство, у доричкомъ зликовацъ αφατος у атичкомъ, доричкомъ и іоничкомъ непознатъ у еоличкомъ ватру бацаюћи брегъ и. т. д. Млоги овима сасвимъ подобни случаіи и различности, налазе се и у Славянскомъ єзику и нѣговимъ нарѣчияма, н п. Речи съ разликомъ самогласника у кореномъ слогу: пепелъ старослав. руски, србски popel чески полячки; Богъ старослав. рус. срб. Bûh чески, Bih руснячки; осенъ рус. єсенъ чески; кровъ руски, кревъ чески. Єднако написане речи сразличнимъ изговоромъ, н. п. медъ (рус. міодъ), покой рус. пакой, орелъ руски аріолъ, овесъ рус. авіосъ, волчекъ руски волчокъ. Ре-

чи различногъ значења: злодѣи рус. зликовацъ, полячки чески крадльивацъ; рокъ руски судбина, словенски жребие, полячки чески година; бракъ рус. бракъ полячки одборъ; годъ ходъ рус. година польски чески часть, гостбина, србски слава; погредъ рус. подрумъ полячки, чес. срб. словенски мртвачки укопъ; масло рус. улѣ (зейтинъ) словенски мастъ, полячки, чески, срб. масло. Речи противногъ значења: черстви рус. поль. старъ, тврдъ, чес. новъ свѣжъ; по томъ красно рус. црвенъ чески поляч. срб. лепъ; худъ, худыи рус. зао, чес. сирома, слов. поль. мршавъ. Речи различногъ рода: gus ges hus у рускомъ су мушкогъ, у ческомъ и польскомъ женскогъ рода; tien stjn sina рус. женск. у ческомъ мушк. срб. женск.; зверъ звире рус. польс. слов. мушк. чес. женс. и. т. д. Речи различногъ слогоображенія: куна чес. куница рус. (der Marder): Sah Чески Sàha словенски; саженъ рус. (хватъ); kupcowa чес. kupčicha рус. господарица и. т. д. Да су и Грци подъ различнимъ скиптровима и различнимъ владѣтельма у различнимъ државама живили, морама и островима єдно одъ другіи оделѣни были, то є познато: но зато є опетъ читавъ народъ златна свеза узаимности у єзику, художествама и наукама саединявала. Што є дакле кодъ Грка могуће и заиста было, зашто да небы и кодъ насъ Славяна могуће было. У овомъ смислу писао є іоштъ Стефанъ Гради у предговору Крстовке дубро-

вачкогъ стихотворца Палмота, Будимъ 1835 год. стр. 30. „Ceteri Slavi, si abhorrentem nonnihil a proprio eorum usu in hoc opere orationem offendent, eadem venia elegantissimum Poetam dignum judicare debent, qua Athenienses Pindarum, Calimachum, Theocritum, Doricos vates; et vicissim Siculi, Boëtique et Lacones Sophoclem, Furipidem et Aristophanem Atticos dignati sunt“ — Знатна в заиста сходностъ и подобвиость, коя се између насъ Славяна и Грка, не само у погледу на нарѣчия, него и у другимъ стварма ясно видити дав н. п. у пѣваню народньи песама (види Zpěwanky II. стр. 464.); у именма особа н. п. Хераклесъ - Ярославъ, Хариклесъ-Милославъ Клеопатра-Властислава и т. д. (види Rozprawy стр. 60 — 41). Іоштъ в Улрихъ одъ Хутенъ примѣтио ову сходность у App. ad Tacit. Germ., гди вели „Ingenia Slavorumt haben sanae Graecum quiddam refferentia.“

§. 7.

Како и гди в найпре постала мисао и чувствованѣ узаймности између Славяна? Кодъ когъ се племена ова найвише, кодъ когъ найманѣ развила и у дѣйство привела?

Свако столеће вдногъ народа носи као и свако билѣ свой плодъ, а 15. столеће тако в слабо Карамсина или Добровскогъ познавало,

колико какавъ Камчадалацъ сбирку Србски народньи песама. Жалостнимъ судбама и искуствама више столећа научени, туђимъ подсмеіомъ раздражени, своіомъ штетомъ опамећени, любопитствомъ, єзикоиспитиванћмъ повћстницомъ и другимъ ученимъ заниманияма натерани, одкровенћмъ важни стародревности побуђени, изданћмъ дивни народньи песама намамлћни, почели су Славяни у последнћмъ времену єданъ другогъ больма взирати, сами себе, своя племена и нарћчия, своя преимућства и недостатке, свою срећу и несрећу, свою прошлость, садашньость и будућность познавати, и отудъ є прећашня тавна слутня кодъ ньи прешла учисту свесть: да су они сви само єданъ народъ и да єданъ єзикъ имаю. Славяни су се приброивали и тимъ су нашли, да су єданъ найвећи у Европи народъ, и ово преброєнћ дало имъ є познати силу ньиову, коя є опетъ оно човеку урођено чувство у ньима пробудила, коя ячегъ съ потайнимъ стидомъ отоме извешћує, да є самой природи противно, ако онъ иза слабиєгъ стои, и текъ нћму слћдує, и кое га іоштъ позива, да се нискости непредає коя є за нћга срамна а за човечество шкодльива. Мали народи мале одговоре, велики народи велике одговоре даю на судилишту света. Ове мало по мало нехотице духомъ времена оживлћне идее и чувствованя све су више у дешавале душе къ тихомъ чезненю за међусоб-

ну любавь, повѣреность и узаймность, да, кадъ є народъ споляшнѣ разкомаданъ и разцеплѣнъ, баръ срдца и духови єдно буду, и душа се чрезъ то надомирена и у блажена осети. Тако су изъ мали движения поводомъ промысла мало по мало све већа колебаня бывала; и оно тихо чезненѣ примѣтило се у новиємъ времену свуда, и у явну є потребу обратило се. Духъ времена и потреба народа налазе садъ за свое изясненѣ устрое, было то у Регулу, Аугусту, Атили, Григорию V. VI. или Торквемади, Копернику, Колумбу, Хуссу, Пенну, Лутеру и. т. д. Ако бы какво споляшнѣ припятствие овимъ орудияма на єдномъ месту штогодъ противъ стало, то се онда друга на другимъ местима хилядама раћаю. Но зато опетъ може духъ времена и потреба народа кодъ єдногъ племена различни ради обстоятелства, пре оживити и ячомъ показати се, неголи кодъ коегъ другогъ. Кадъ ко шта има, обично се ондакъ съ онимъ што има задоволява, и немисли, да се разширує: кои пакъ ништа нема, онай оће млого, оће све да има. Карпатски Словени ништа скоро до данасъ свога неимадоше у кньижеству: зато су и были први, кои су руке, да све Славяне загрле, пружили. Ньиово наречие стои у граматичномъ и географичномъ смотрению у среди свию нарѣчия: єръ Карпати и Татри єсу и остаће колевка свию Славяна. И зато є кодъ Угорски Словена ова идеа узаймности,

ако не најпре постала, а оно најживлѣ примила се и међу њима најбрже и највише разпространила се. Одъ садашњи млађи Слависта врло є мало њи, кои небы баръ што одъ другіи Славянски нарѣчия знали и читали. У Шафариковой повѣстници Славянске књижевности видили су се Славяни као на великомъ каквомъ огледалу съ усхићенѣмъ, удивленѣмъ и чистомъ свестѣу први путъ у систематичнимъ реду и явно предъ очима Европе као єданъ народъ. Како красно и лепо мисли и пише исти Шаффарикъ о овомъ предмету у Лѣтопису Ческогъ музеума 1833 св. I. стр. 3 — 4. „Као што наравна любавь племените роѣаке челядъ єдне фамилиє, башъ да они єдно одъ другогъ и подалѣ удалѣни живе, опетъ часъ явно и дѣятелно, часъ баръ у спокойной чезњи срдца тесно скопчава и къ ономе привлачи, да при искуству свакидашњи судба животи приятельска чувствованя узаймно подѣлюю: тако исто и наклоность, коя обычно сродне народе, гране єдногъ првобитногъ стабла къ међусобной любови и почитанию води, єсть єданъ скупоценни природе даръ, кои човечество украшава. У обоимъ случаєма одкрива намъ се непостижима премудрость добротворећегъ Божиегъ промисла, єръ ова на тврдомъ овомъ темелю, на сладкомъ овомъ унутарњомъ сострастию најяче свезе скопчава, коє су уговори како домаћегъ тако и дружевногъ или граћанскогъ живота, а стимъ

изображенія и среће человеческогъ рода. Славянска племена и гране истина синови едне прамајке али расути разнимъ непогодама времена осећаю утѣху и радость и при самимъ помислу на обште подрекло; а племенитіимъ душама међъ њима за цело ние узаймна радость о срећномъ напредку и развияню њиногъ езика, књижества, благонравия, изображеня, просвештеня и благостаня, као на противъ и смутня о злой судби и незгоди њине браће, непозната и необычна. После Словена и Чеха слѣдую у овомъ призрению Русси, Хорвати, Поляци и Србльи. Добровски се правогъ пута доста добро држао, ако и не съ намеромъ; нѣгова су дѣла свеславянска, премъ да знао ние, шта е то узаймность у књижеству. После Добровскогъ или одма съ њиме долази Копитаръ-Шишковъ, Кепенъ, Руміанцовъ, Погодинъ и. др. кодъ Русса су лепе подражания достойне кораке къ узаймности учинили. Кодъ Србаля су Вукъ и Павловићъ *) кодъ Хорвата Гай, Топаловићъ, Курелацъ и др. цѣне поуздане подпоре и подпомагачи. Кодъ Поляка учили су Кухарски, Мациѣіовски, Росцисевски, Медински и друга Славянска нарѣчия, особыто Ческо. Жалость е права, да три найзнаменития Славянска стихотворца

*) Желили бы, да се ове Г. Сочинителя рѣчи у пуномъ смыслу потврде.

Пр.

нашегъ времена као: кодъ Русса Пушкинъ, кодъ Србаля Милутиновићъ а кодъ Поляка Мицкиевићъ гениемъ ове узаймности нису одушевлѣни были, да бы тако съ ногама на русской, србской и польской земльи стоећи, главама пакъ чакъ у славянски Ётиръ допирући, одъ целогъ Славянства вићени быти могли. Стихотворци показую се као цветъ у народу, ньи найвећма духъ ньиовъ оживлява и уздиже, они имаю найвећи читаюћи публикумъ, на кои благотворно дѣйствовати могу: ньима дакле по самой природи найвише пристои право и дужность народъ изображавати, и овай по духу времена у помлађиваюћи видъ доводити. Духъ времена и удешай народа, ако се неутврде, за мало су, промени подложни и найпосле ію нестае; срећно искуство и прилике за животъ народа есу то, што су ведри летньи дани за землѣдѣлие и жетву; тада све брзо зре и безъ по муке одъ задовольни косача свози се. Тако е исто и съ читавимъ народима, ако имъ е судбина поспѣшна: тада е свако срдце отворено, свака душа добровольна, тада се може и мора дрзнути, што бы се други путъ учинити устручавало. И башъ зато нетреба да красно оно време, у комъ се на насъ срећа осмеява, проспавамо. Ако се само съ еднимъ поколенѣмъ задоцнимо — post haec occasio calva — светъ одма узме сасвимъ другіи правацъ, кои више никакавъ Архимедъ неокрену.

§. 8.

Неузаймность, народня себичность и књижевна засебность.

Себичность или самолюбие може не само поодине људе, него и читава племена нарѣчия и народе окужити и заслепити. Таково племе упадне после у гнусно високоумие и гордость: сматра себе као єзгру и изворъ човечества, као ремекъ, као роѣена заповѣдника на кругу земномъ и као средоточие света. Гренландези, кои са своимъ домаћимъ скотовима изъ єдногъ чанка єду, држе себе за найлепши народъ на свету, и сажалѣваю све остале народе, кои ньима равни нису. Караби и другіи Американски народи, кои одъ 10 — 20 шта више и одъ 30 слогова дуге речи имаю, тако, да іи єдва на єданъ путъ изговорити могу безъ да неодану, опетъ веле, да є ньиовъ єзикъ найлепшіи и найсавршеніи на свету, и мрзе све, кои га неговоре. Измеѣъ Славяна є жали Боже! зли овай духъ іоштъ у найстаріимъ временма млога племена задануо и заслепио. Да преѣутимо историчну мрзостъ меѣу Милцима и Ободритима, распре меѣу Чрезпенянима и Радарима и битке меѣу Чесима и Поляцима: и у наше време има доста примера подобни себични подизаня єдногъ Славянскогъ племена противъ другогъ, или баръ непочитаня и пренебрегаваня другіи по-

сестримски нарѣчия. Читаймо само съ вниманиемъ иначе славна дѣла Славянски Списателя прѣшнѣгъ столѣтия: Велеславина, Коменскогъ, Ломоносова, Гундулића, Кохановскогъ, Красицкогъ, Обрадовића и др. како в кодъ ньи све ладно, вностранно и неузаймно-славянски! ако су кадъ што о своіой другой браћи и споменули, то в више отуђивало читателя, него привлачило. Было в време кадъ в вданъ Славянинъ другога вдва за свога брата и сина вдногъ народа признавао. Србинъ Чеха и Словена ниє ни своимъ роѣеимъ славянскимъ именомъ звао, него првогъ по немачкомъ Пемакъ, а другогъ по мађарски Тотъ: Хорватъ в држао Поляка више Хотентоту, нежели себи сродна. Чехъ в напротивъ мислио, да су Руссъ и Московъ више одъ племена Тартарскогъ народа. Види се да су и данасъ неки Чеси красотомъ свога взика занешени, зато мрзе и опадаю сваку узаймностъ и са самимъ Словенима, одъ кои они собственно уничтоженѣ и безусловно почехиванѣ ишту, алъ ово чине само они, кои више сами себе него свою народность любе, кои се бов да бы се чрезъ то могао ньиовъ яко понемчаваюћи взикъ и начинъ писаня послављнити, и тимъ и тако ньиово списательско бесмртиє на коцку метнути. Али зато опетъ нетреба да майку тужити оставимо, ако развратне синове има; него валя, да се іоштъ тешнѣ око нѣ савиямо. Іос. Левиски иначе

учени Сачинитель руснячке грамматике печатане 1834 год. у Прземислу пита на страни 188 съ удивлениемъ: „Како є могао Г. Вац. Золеска руснячке пѣсме съ польскимъ писмени писати?“ Яо, за име Божие одговарамо мы, а зашто не? та заръ су и писмена єдномъ само нарѣчию силомъ привилегия, монопола, присѣгомъ или проклетствомъ дарована? заръ ние доста што насъ землѣ, нарѣчия, вѣроисповѣдания и правописи разцеплюю, заръ ће мо іоштъ и слова за неприступни законъ узети? То є опако и неузаймно! — Полячки Списатель Войциехъ Свейковски пише у своме саставку о польскомъ правопису у Варшави 1830 овако: „Nie uczylem sie obcych dyalectow Slawianskich, nie umiem o nich sadzie.“ И опетъ є управо за испитиванѣ и осниванѣ правописа каквогъ славянскогъ нарѣчия, необходно нуждно знанѣ други славянски нарѣчия. Безъ свестранногъ познаваня другіи славянски єзика, ние у стаю ни єданъ Славянски кньижевникъ свой властити матерньи єзикъ у унутарнѣмъ своме саставу и правилности разумети и сватити. У польскомъ Лѣтопису Powszechny“ Pamietnik nauk a umieietnosti, Krakowa 1835“ ставили су издавательи съ похвалномъ намеромъ нека Ческа сачинения одъ нашегъ врсногъ Шаффарика и Палацкогъ на польски єзикъ преиначена, кои садржай целогъ се славянскогъ народа тицаше. Неки Полякъ и рецензентъ писао є сверху тога съ особи-

томъ некомъ себедопадаюћомъ важностћу у Л'вовскимъ новинама овако: „Лепа є истина та мисао славянства као и исканѣ користи изъ дѣла сродни племена: али вара и помагай! дайте намъ више подлиности у производима кньижевнимъ; та милия ће ду намъ быти наша отечественна польска испитиваня, неголъ туђа (питамо: заръ є Славянинъ Славянину туђинъ?) одъ некудъ преведена.“ Ето примера худогъ отуђиваня, отрицаня и интолератне народности! Польски тай рецензентъ небы заиста ништа рекао, или бы іоштъ преводителя похвалио быо, кадъ бы овай изъ еиглескогъ, францускогъ или немачкогъ єзыка што превео, али изъ ческо-словенскогъ! То се зове Славянска неузаймностъ. Поляци бы требали подобне красне почетке препоручивати и подпомагати, єръ ништа тако узаймностъ непомаже, као узаймно превађанѣ съ єдногъ нарѣчия у друго. Поляци бы требало што є іоштъ год. 1819. ньиовъ саотечественикъ З. Д. Ходаховски о Петрограду писао у кньизи: O Slowianczyznie w Krakowie 1835 стр. 40. *„Овдашньи учени тужесе о томъ, да међъ ньима и Поляцима іоштъ непрестано пречага старогъ неповереня и отуђиваня трае, у кратко да іи іоштъ дуга сѣверна ноћъ покрива, кадъ іи напротивъ съ юга и запада Евопе зрачна луча обасява.* Колико Поляка говоре, пишу и читаю савршено туђе не славянске єзике, као н. пр. француски, а башъ

ништа чески или србски! Колико Чеха имаю сва немачка списания, а ниѥдну польску или руску кньигу; колико Руса преводе безъ погрешке съ енглескогъ, италиянскогъ — . Нуждно бы было да найпре свою крвъ и свой родъ познати научимо, пакъ затимъ туђъ. Свагда ѥ знакъ обезнаравия ѥднога Народа, кадъ онъ своѥ рођено и ближе презире и заборавля, а съ туђимъ, иностраннимъ и удалѣнимъ ревнуѥ; чрезъ то долази онъ у не наравно противурѣчиѥ са самимъ собомъ, упада у неслогу и самъ себе упропашћава, коѥ по томъ и ѥзикъ горко осећати мора, ѥръ кадъ се народъ изопачи, то мора и огледало нѣгове внутрености, ѥзикъ то ѥсть изопачити се. Мене бы иначе врло зло разумели, кадъ бы по овомъ овде казаномъ можда какву ненаклоность према Полянцима на мени примѣтити тели, коѥ я за найлепше и найвитежниѥ племе нашегъ народа држимъ; усредъ мои осуђеня почитуѥмъ я Руссе высоко, духа пуне Чехе любимъ я исто тако као и нѣжно-чувствующе Србе: али поредъ свега тога немогу ниѥдно одъ ови племена штедити, ниѥдне њиове погрешке онде прећутати, гди се о благу и срећи целога народа ради.

§. 9.

Отношенѣ узаймности къ отечестволюбию повдини племена Славянски.

Нека Славянска племена и нарѣчия имаю свое властито, слободно и независимо отечество, друга само условно полу или съ другимъ народима и езицима обште. Они први срећніи лако долазе у опасностъ да се у свое отечество одвећъ залюбе и тако се више съ домородством него съ народностћу занимаю; притомъ на другу не тако срећну браћу едне майке негледаю, сами себе задоволяваю и узаймностъ презиру. Али чрезъ то быва ньиово изображенѣ слабо, езикъ едностранъ, ньиова кньижевностъ постае частна на подобие каквогъ уда одцеченогъ одъ тела, ни у едномъ одъ тіи неразвия се народньи характеръ у целой снази. Одъ овогъ зла може ін само узаймностъ спасти. Она на противъ нарѣчия и племена, коя свое отечество немаю,или коима бы се ово баръ одказати тело, наћиће у овой узаймности спокойну утѣху и душевно прибѣжиште, и имаће у овомъ прилюблѣню къ целомъ народу и ньиовой богатой кньижевности сладку нахнаду у место лишаваня отечества. Алъ опетъ заръ да се националисмусъ съ патриотизмомъ несдружи и у согласие недоведе, и у случаю несагласия, заръ овай ономе

да неуступи? ѳръ шта треба разуманъ човекъ више да люби землю или народъ, отечество или отечествени народъ? Отечество можемо лако наћи ако га и изгубимо: народъ пакъ и ѳзикъ нигди и никадъ; отечество ѳ по себи мртва земля, туђъ предметъ ниѳ човекъ: народъ ѳ наша крвъ, животъ, душа, подложностъ (Subjectivität). Отечестволюбиѳ ѳ нешто натерано слепи нагонъ природе: љубовъ къ народу и народности више ѳ производъ разума и изображеня. И кодъ сами животиня и растѣния налази се отечестволюбиѳ. Млога воћа и цвећа прилюблюю се съ таковомъ приврженостћу своме отечеству, овога земли, воздуху и води, да или одма увену, осуше се, или закржляве и преобразе се, ако ій кудъ на друго место пренесемо и пресадимо; Рода, ласта и друге птице враћаю се изъ млого лепши предѣла у своѳ ладно место роћеня и бѣдно своѳ гньиздо натрагъ; млоге животинѣ пре бы се убити дале, него што бы землю, рупу или забранъ оставиле, гди се оне окућаваю и ране, или ако ій кудъ силомъ одавде у другу кою землю пренесемо, то оне често одъ жалости за своіомъ кућомъ скапаваю. Напротивъ ништа неналазимо у животиняма то му одговараюће или подобно, што ми любавъ къ народу и народности зовемо, будући да се ова надъ наравнимъ нагономъ узвишава, и ниѳ породъ нагона, него управляюће свести и мишленя. Свако животно само

за себе зна и не задруге. Оно има само чувствително осмотренѣ и споляшнѣ впечатленѣ, и башъ зато неки видъ отечестволюбия: оно дакле никакви понатия, нити идеа има, зато и никаквогъ родословия о иароду. Сурови дивлякъ привръженъ є више бѣдной своіой и чаѣавой съ жалостћу и срамомъ испуѣной колеби, неголи изображенъ човекъ своме двору и красной башти. Отечество Ешкима съ женомъ и децомъ єсть велика и пливаюћа санта леда на дубокомъ и пространомъ мору; санта се колеба и люля међъ ужасомъ на таласима, олуѳ и потоци вода носе ю далеко, преко и у накрстъ; морски куряци и птице нѣгови су земляци, а рибе и стрвине нѣгова су раана; онъ више година живи са своіомъ породицомъ на овомъ своме леденомъ отечеству, ков до последнѣ капи крви противу непријателя брани и тако люби, да га небы съ најлепшимъ предѣлима променуо. Дивлякъ познаѳ само ону землю, коя му є животъ дала, онъ има за непријателя и странца само єдну речъ и єдно понятиѳ. Съ границама нѣгове землѣ, затворенъ є нѣговъ светъ. Али коме да ми благодаримо за ово најболѣ и најблагородниѳ што имамо? не нама самимъ не нашой земльи, него старомъ и саданѣмъ свету. Као што є сада удесность међу народима, то є пре тесно отечестволюбиѳ грехъ за човечество; него пространна любавъ къ граћанству грехъ за отечество. Чувай мо се одъ

подмуклогъ, несносногъ и осветожедногъ отечестволюбия, єръ оно є често поводъ найцрньи дѣла; нѣму су изванъ свогъ отечества сви непријатељи; оно често служи само за превидно оправданѣ увређени човечески права и злоупотребльне силе надъ слабіимъ суседима или другимъ народима принадлежећу децу отечества. Ми съ овимъ Боже насъ сачувай! неће мо ни накои начинъ да отечестволюбиє осудимо, него само желимо, да оно свой стари характеръ остави, и онай човечества на себе прими. Ни єданъ одъ стари народа именито: Грци, Римљани и Чифути нису были одъ погрешке овогъ єдностранногъ отечестволюбия слободни; они су само себе, свою землю и свой народъ познавали и почитовали, све друго изванъ свога отечества презирали и угнѣтавали, и тако нису допустили, да се мисао чистогъ човечества сасвимъ развиє. Сви другіи народи были су Грцима βαρβαροι т. є. полудивляци, полулюди, за робове рођена створеня, безъ свакогъ права на право, достоинство и слободу. Шта више, Римљанину ниє было робъ ни персона, него само ствaръ, као што намъ нѣгови закони доиста сведоче. Римљани су своє робове у позориштама на муке мећали, и да прелюбодѣйствую натеривали. Чивутинъ називао є друге народе гоимъ т. є. язичницима, нечистима, робовима, непријательима, онъ є све мрзео што Чивутинъ ниє. Кои свой народъ презире, свой єзикъ

нелюби и непочитує, свой духъ и характеръ пренебрегава, тай ниє могуће, да може прави отечественолюбацъ быти. Манѣ мора дакле већемъ и узвишеніемъ т. є. отечественолюбіе народолюбію подлећи. Потоци и рѣке уливаю се у море: и поєдине државе, предѣли, племена и нарѣчия нека се у Народъ уливаю. Сви Славяни имаю само єдно отечество. Немачке населбине живе у Америки и у Руссіи; Енглези у Индіи, Аустраліи и свима другимъ частима света, но зато се опетъ тврдо држе свога народа и кньижевности. У Америки имаде више немачки дружства. Кадъ є прѣће Мариландско дружство (по гласу Обшти Новина) у Балтиморе свой годишньи празникъ светковало, напияле су се явно здравице: *За немачки саюзъ у Европи!* — Хермана . . . Блихера . . . Телла! за немачки єзикъ и кньижество! . . . Клопштока . . . Лесинга . . . Хердера . . . Виланда . . . Шилера . . . Гете . . . и. м. друге.

§. 10.

Да и већа славянска племена и умишлѣно или дѣйствително лепша и разпространития нарѣчия узрока имаю у ову Узаймность ступити.

Не само свесть самосталногъ отечества него и помисао на аритметични брой и политичну већину или на дѣйствителну или уобра-

жателну већу лепоту, изображеность и благогласностъ каквогъ нарѣчия, може кое племе єдногъ народа на ту мисао довести: да оно друге нетреба, и да само за себе кньижевность имати може, безъ да се мучи и друга посестримска нарѣчия учити. И сама маня племена, ако себе іоштъ съ маньимъ и неизображенїимъ или слабїимъ племенама и и народинѣима сравне, постаю често тако засебно горди и високоумни, да и они за одцеплѣнѣмъ теже. Овакво мечтаванѣ и самоудовольство може се не само у Руссу родити, кадъ онъ себе съ Полякомъ, него и у Поляку кадъ онъ себе са Руссомъ или Чехомъ; у Чеху кадъ онъ себе съ Лужичкимъ Србиномъ или Краньцемъ, у овоме, кадъ онъ себе съ Кашубомъ сравни. Такови єданъ само у свое нарѣчие залуѣенъ Славянинъ непочитує после ништа осимъ овога, и сажалѣва као Гренландезъ и Караибъ све Славяне, да у нѣговомъ нарѣчию неговоре и непишу, кое є по нѣговомъ мѣнию найлепше и найсавршеніе меѣу свима славянскимъ нарѣчияма, и кое є іоштъ вредно, да обшти єзикъ свию Славяна буде. Све што се съ овимъ неслаже нѣму є противно. Онъ є подобанъ ономъ младомъ залюблѣномъ Енглезу, кои є путуюћи у Америку нѣга сретнувшимъ дивляцима мачъ у прси упирао и да му признаду искао, да є нѣгова любезница у Лондону одъ свию девояка на свету найлепша, найбогатия и найвоспитания. За свое на-

рѣчи слепо заузети, за свою слободу и самосталность плашљиво забринути, непоняю такови племена и нарѣчия обожатељи башъ ништа, што бы у славянскомъ свету іоштъ лепшегъ и болѣгъ быти могло, што они немаю, нечине и непишу. Пре 20 а и пре 10 година, (разумева се по оригиналу) іоштъ бы у Варшави оногъ човека измеяли, кои бы се усудио у отмѣномъ каквомъ друштву о рускомъ каквомъ роману или о србскомъ или словенскомъ епосу штогодъ говорити: али садъ признаю Поляци да и другіи Славяни даръ, вкусъ и стихотворно нарѣчие имаю као и они. Ми истина свагда са удовольствомъ гледамо кадъ єдно племе и само себе люби, своє синове и кѣери узвишава, свою робу и дѣла другима предпоставля, своє списателѣ почитує, и вообште добро мѣние о себи има: алъ само нетреба да насъ све ово одъ узаймности удалява, да се у високоумие и самохвалность или у презрение прама другіи претвори, и да завистъ, и оно што бы другимъ нашимъ сроднимъ тешко пало у њима узбудимо. Єръ не само у свима людма, него и у свима народима и племенма лежи по нешто одъ нарави оногъ Атинянина, кои є гласъ свой противъ Аристида да се прогони само зато дао, што су га сви за найболѣгъ и найправичниєгъ међу Грцима називали и хвалили. Треба да и поєдина племена себе цене, али іоштъ више треба да цео народъ уважаваю.

Слава єдногa племена производъ є славе нѣгови поєдини велики мужева, учени, филосова, стихотвораца, говорника, уметника и юнака. Избришимо 50 или само 20 имена изъ Историе знатни и славни Грка и њнови различни племена, то ће намъ се представити тай народъ као неки другїи, и неће быти више оно, што є Грке онако сяйнимъ и великимъ чинило. Поєдина племена не могу се великогъ оногъ опредѣления ков читавомъ народу надлежи и о ковмъ ће мо ми ниже говорити примити, а камоли испунити га, єръ само велики народи, само єдна велика нераздѣлена єднородна народня масса, може на човечество дѣйствовати, єсу створителъи новїи времена, учителъи и носиоци просвештения. Слабостъ бы дакле была себи мечтавати да и по єдина и раздѣлена племена такови задатакъ разрѣшити могу, кои є за читаве велике народе тежакъ. Такови дакле узаймности презирателъи треба да помисле, да они двосечни мачъ носе, съ коимъ съ єдне стране себы и своммъ племену, съ друге пакъ целоме своме народу, и чрезъ овай целоме човечеству штету наносе и ране задаю. Човекъ, племе, народъ, кои изванъ себе ништа друго не люби не може више ни самъ себе любити. И само наймлогочислениє и найснлниє племе славянско Русси, имаю велике узроке да се другима Славянима тешнѣ прилюбе, да бы тако яко угрожену свою чистоћу славицитета ков одъ хи-

ляду ньи обколяваюћи азиятски чета, ков пакъ одъ другіи у Руссіи и около нѣ живећи страни народа избавили, чрезъ узаймностъ обновили, освѣжили и укрѣпили. Само одвећъ кратковиданъ Руссъ могао бы свов соплеменике за єдините праве и чисте Славяне држати. Найлепше измећу славянски нарѣчия, ако таково быти и остати жели, нека се као цветъ одъ своегъ корена неудалява, иначе опада и сушисе. Лепи єзици и нарѣчия немаю свагда добре списателѣ. Зато є Руссима и Поляцима іоштъ време да се другима Славянима именито Чесима, Словенима, Србима и ньиовомъ красномъ складомѣрию приближе, да бы тако већъ яко испитану предметностъ и слогоразмѣрностъ ньиови нарѣчия и размѣрословия, чрезъ узаймно дотакньиванѣ съ овима, іоштъ одржали, освѣжили и оживили, и оно чрезъ послѣдованѣ немачко-француски начинъ саставляня стихова узнемирено равновѣсиє измећу предметности и подложности, или измећу слогоразмѣрности и слогоударения опетъ повратили, у кратко своє помодарно стихотворство съ поляшнѣ и унутрашнѣ поначину и садржаю више по славенили. Треба дасе обвикнемо, у станѣ другіи племена поставити се, и сваки особени начинъ народногъ бића, говора и дѣланя да чувствуємо, уважавамо и съ радосћу о нѣму участвуємо. Люди, племена, народи, кои су се само за извѣстна нека и опредѣлена положения и отношения ков нибудъ зем-

лѣ, а не за сва могућа положеня живота изобразили, изгубе свое држанѣ, чимъ се обстоятелства ньиова промѣне. Слава народа неоснива се садъ на нѣговой млогобройной величини, не на нѣговой якости и чврстой тѣлесности, на дуготраюћемъ здравлю и торжественой освети надъ нѣгови увредительи нити пакъ на обожаваню француски обичая и моде: него на морално-интелектуалной величини, самодѣятелности и самосталности, на любави и уваженю целогъ народа и нѣговомъ скопчаню са човечествомъ и Историомъ света. Пука (spiesbürgerlich) независимость какве мале слабе было политичне или кньижевне републике, дуговременостъ у одцепльиваню єдногъ малогъ племена и нарѣчия имаю само за оне душе дражести, кое чувство да членови єдногъ великогъ целогъ буду непознаю, и зато га и неразуму. Што є маньи округъ, што є друштво у комъ живимо одъ другіи друштва више оддвоєно, то су маня невкусния понятия коя имамо, кньиге кое пишемо, художества коя произваћамо, єрбо намъ изванъ ови ништа познато ниє, што бы насъ къ єдномъ добротворномъ поравнаню и поревнованю водити могло. Такови ограничени люди и племена мисле, да є свака относителна величина већъ найвећа величина и савршенство; али кое найвећи измећу врабаца, ниє измећу птица. Ни єданъ народъ и ни єдно племе некъ неодустає одъ користногъ ревнованя, єръ гди

нема ревньивости, ту нема ни напредка. Чрезъ узаймностъ породиће се кодъ славянскн списателя свию нарѣчия благоревньиво препиранѣ; свако ће нарѣчие друга превозиѣи тети, ни єдно неће тети да буде послѣдно, ни єдно да натрагъ заостане. Боля є борба елемента него изолирати миръ и ладна смртъ, одкудъ є трулежъ неизоставно слѣдство. Бара коя неотиче, устоисе: а ударанѣ челика о каменъ дає варнице и ватру. Ово узаймно ревнованѣ носиће двогубе плодове за цео народъ; оно ће свеобште сокровиште народне книжевности већма обогатити, и отудъ опетъ благотворно на сва племена дѣйствовати. Кадъ любавь къ целомъ народу неби силния была одъ любави къ племеномъ роду, то бы сви люди као гусенице само на єдномъ листу и грани єданъ поредъ другогъ стояли. Сви пороци и погрешке племена и сви недостатци у нарѣчию ондакъ бы се овѣковѣчили, и боре племена, буди како гадне оне быле, постале бы найпосле борхама народнѣ физіономие. Народи, кои се раздоромъ и разкомаданѣмъ изопачаваю, необлагорођаваю се. Племена и народи имаю своє будалаштине као и добродѣтели; последнѣ нека свако племе стуђимъ преимуществама измени. Ова узаймностъ быће за цео славянски народъ као берза, у коіой свако племе и свако нарѣчие, найвеће као и найманѣ, найизображеније као и оно неизображено своє акције има,

одъ кои лихву искати може. Найпрезрение и найманѣ нарѣчие може често найвећемъ и найизображенiемъ нарѣчию словоиспитателни ключъ къ изясненю млоги тавни речи дати. Колико се пута догађало, да е у єдномъ нарѣчию коренъ какве речи сасвимъ запуштенъ и заборављенъ, у другомъ напротивъ у пуномъ цвету стой, целу употребляєму мложину сродни речи сачинява и светлостѣу своiомъ цео славянски єзикъ осиява! Тако стои н. п. руски чинъ, Rang, Klasse, Abtheilung, за себе; алъ у словенскомъ нарѣчию имаде оно сродство у priečin priečinok, zâčin, zâčsinok и. т. д. Изопачене словенске речи bičâk, pitvor, налазе се савршено у влашкомъ bričak (britčak britwa), pridwor и. т. д. Сваки списатель когъ му драго племена онъ быо, мора да бы га читатали и разумели само строго народанъ быти, само за народъ, за мложину, за садашньостъ писати, онъ быва потомъ такођеръ само периодичанъ као и какавъ издатель Журнала, и нѣгова дѣла само мимогредна и нисколетећа као и свакидашнѣ брошире, као алманаси и другiи маньи кньижевни лепширићи и калибре. Кодъ насъ пакъ Славяня озбильски е желити, да се наши велики списатели науче своме духу дужно почитанѣ одавити, да дрзости имати могу за цѣо народъ и дугу будућностъ зидати, а не старати се, да се само одъ неколико стотина люди неколико месеци или година читаю и похвалюю, него да такова

дѣла производе, кои материя и форма народъ ће до живца дирнути и крозъ све сглавкове потрести, кои ће ии зато своимъ обштимъ добромъ учинити, и да се са свима жилицама живота у нѣму приме дупустити, и кои изрядностъ и за све будуће потомство остав. Славянски списатељи нетреба да су само надничари повдини племена, него народньи архитекти при зиданю храма човеческогъ просвештения. Малобройни Словени и у непросвештеню забачени Лужички Срби да богме да немаю они млоги, сяйни, пѣсмословни опомена, ков Руссе, Поляке, Чехе и Србле оживляваю, и чувство други Славянски собраћа тако силно къ ньима привлачи: пакъ опетъ имаю и ови своегъ Сватоплука, а они свога Сама као такоћеръ изрядне предмете за епосъ. Ако отуђиваня племена и цепленѣ нарѣчия престану, то ће свако завиденѣ због велики мужева престати, еръ ће мо быти ньиови сопритяжатељи; оваковимъ в начиномъ славянска История обште добро свию Славяна и славянска кньижевностъ биће ондакъ вданъ у светилу узаймности блистаюћи се диямантъ, кои млоге зраке, а само вдно гореће средоточив има; нѣгова концентрираюћа изрядна сяйность све ће бов издавати. Одъ Хорвацкогъ Зринія ондакъ ће падати и на Руссе, Поляке Чехе и Србле исто тако зраци славе, као одъ Шпартанскогъ Леонида на Атиняне и све друге Грке. Само вданъ злобни и интолерантни

Езуіта могао є некада у свомъ панегирикону на светогъ Адалберта или Войцѣха съ предикаонице съ жалостнимъ гласомъ вопити: како є то милостиви Творацъ допустити могао, да єданъ Чехъ тако велики светацъ буде! стихотворацъ или говорникъ ковгъ нарѣчия, ограничава све свое мисли у врло ускомъ кругу, и загушує све изворе узвишености. *) Славяни су имали и досадъ стихотвораца, алъ ови су сами за себе или о себи певали: алъ говорника имали нису, нити су іи имати могли, будући да се ови умаломъ кругу слушателя никако нису могли изобразити, и поредъ млоги оскудица у народнѣмъ веществу скоро ништа неимадоше говорити. Зато ће се особито стихотворство и краснорѣчие сасвимъ чрезъ узаймностъ препородити, оно ће кругъ и полетъ такови добити, о комъ наши предци ништа нису знали: лица и предмети постаћеду имъ важни, ков су они као безуспѣшне и маловажне пренебрегли. Ми нетреба да узаймностъ у кньижевности, наукама и знаню нарѣчия нашегъ народа као крају сматрамо, око ков се зато трудимо и ранимо є, што одъ нѣ користъ имамо, и што

*) Ни єданъ славянски стихотворацъ неће се више за сачиненѣ юначке песме съ жалостномъ утѣхомъ одѣшевлявати морати као Хнѣвковски у своме Dĕwjn:

„Že ge malý národ český
Pro nĕg také malý zpĕw gen hezký“

намъ сиръ и масло даe, него као небесногъ гения, комъ приближити се и шньимъ у сродству быти, свако племе и сваки човекъ себе непонятно срећнимъ осећати мора, и то ни изъ каквогъ другогъ узрока, него што e онъ по себи великъ, величественъ и славанъ. Пресладко чувство човеческогъ или народнећгъ бића почива у свести своe властите дѣятелности. На сваки начинъ ова ће и материялне интересе у веће движение довести, трговину подићи и радиность оживити, алъ шта e іоштъ више него ово све, она ће намъ и развиянћ душевни сила поспѣшествовати, будући ће намъ преко границе нашегъ малогъ бића на полѣ у пространи животъ погледати дати, и читавъ разношарни видъ народньи или нама іоштъ сродни появления породъ насъ провести. Међу своя четиръ зида не може човекъ, међу своимъ отечественимъ границама не може ни єдно племе своe нужно воспитанѣ набавити: Люди и народи у найлепшемъ смислу речи постали су осматранћмъ целогъ човечества такови, безъ когъ пакъ люди су само деца, а народи и племена варвари. Племена и народи кои се одъ уплива затвараю и и сношение съ другима избегаваю, єсу као обиталишта, у коя свћжи воздухъ недопире. Сваки Славянинъ нека за обштностћу у своме изображению тежи, даклемъ не єдно племе не єдногъ списателя другоме предпоставляти, нити кньиге у єдномъ нарѣчию радиe

читати него у другомъ. Тако познаемо народъ, уметностъ и књижество само съ једне стране, а не у нѣговой целокупности. Чуваймо се дакле да у млогочисленомъ животу једногъ народа буди кои членъ надъ другима узвисимо и подигнемо. Нигди ние тежня за достоинствама тако опасна и шкодљива, као међу народима и племенама, коя надъ свима другима узвисити се желе. Њиова је несрећа обычно двапутъ тежа. Судбина чини се као да се оће шњима да мери, и дае имъ тешко осетити, да іи она и на самой висости достоинства тако исто зна наћи, као и друге. Као што млоге различне државе у Америки само једну државу чине, и између себе све су једнаке: тако бы исто требало, да и млога Славянска племена и нарѣчия само једну слободну књижевну државу имаю, у коіой се безъ разлике ни једанъ тирянинъ нетрпи. Цѣло може само ондакъ быти и обстати, ако се повдине нѣгове части у добромъ станю налазе. Славянски народъ и књижество нека буду дрвету подобни, кое се на четиръ велике гране дели, свака грана цвета и носи свое плодове, свака додиркуе и своимъ гранчицама и лишћемъ узаймно грли се са другимъ гранама, а све су зато њиове жиле само у једномъ стаблу укоренѣне и све заедно само једну крону чине. Ни једна одъ ови грана несме се осушити или одкрати, єръ чрезъ то бы се це-

ло дрво ако не уцрвоточило, а оно яко осушило и нагрдило.

§. 11.

Отношенѣ узаймности ко ученю други стари и нови єзика.

Учени люди и виша училишта мораю наставлениє у славянскимъ нарѣчияма у ученомъ и народномъ обзиру као главни предметъ славянске изображености сматрати. Стари класически єзици нетреба и нећею при овомъ ученю славистике ништа трпити; они остаю у своіой заслужной слави тврди и непокретни као темель свегъ просвештеня. Ученѣ классикера особыто є зато важно, єръ они намъ често идее у првой млађаной ватри вручаваю, кое се затимъ до гнусности пофтораваю, преиначаваю, разчленяваю и на последку сувопарне бываю. „Ако (по Хуфенланду) купатила подмлађую тело, по класикери подмлађую духъ? — Енглези и Немци найвише су съ грчкимъ и латинскимъ классикерима и свима новіимъ єзицима упознати (славянски изузимаюћи) пакъ опетъ зато имаю и они ньима сасвимъ властиту кньижевносъ. Имали кои єзикъ у Европи, кои бы способніи и више обвезанъ было, да у тешнѣ приятельство и саюзъ са старима ступи одъ славянскогъ сасвима нѣговима нарѣчияма? Имали међу

свима єзицима икои другіи, кои бы за преводъ классикера способніи био одъ овогъ? Описивати могу и другіи дабогме, или обштимъ начертанияма подражавати, али управо преводити, то єсть штилъ и характеръ оригинала, слободу у слаганю речи и стваранію периода, численость прозре и размеръ стихотворства са свимъ ньиовимъ свойствама у свой темель и землю пресадити, то они никадъ тако не могу као Славянски єзикъ, когъ єзикословница, словосочинение и слогоударение съ грчкимъ и римскимъ тако чудновато слаже се. Какву жалостну роллу морали бы Хорацъ, Виргилъ и Омиръ у француском, немачкомъ или енглескомъ преводу играти: а како лепо и сасвимъ у старинскомъ виду и садржаю, показую намъ се ови у ческо-славенскомъ преводу! Отуда се дає заключити зашто є и самимъ найвећимъ француским списателъима н. п. Волтеру чисто мрско было славне оне херое классичне кньижевности на француски преводити. Позната Бирона мрзостъ прама старой грчкой кньижевности, кою є онъ за оковъ душевне силе и оригиналитета држао, имала є ямачно и іоштъ неки другіи узрокъ, кои бы ми естетическимъ поларитетомъ назвали, єръ онъ є романтически помодаранъ Антипода старе касичне кньижевне стихие био. Славистика напротивъ ни черезъ шта више недобыя, као чрезъ учењ стари классикера: зато нека бы се ови

у нашимъ школама подѣднако предавали. Іоштъ є Хердеръ казао: „хвале славянске єзике, да су за израженѣ туђи идиомата у свакомъ обртаю, у свакомъ прелазу способни! Важность стародревности и у томе се састои што насъ Славяне учи да нашу садашньость и народньи животъ познати научимо. Алъ опетъ зато могу намъ велики и претерани обожатељи и почитатељи стародревности млого шкодити. Задатакъ нашегъ изображеня ниє само довольно уживанѣ иностранн производа; не, да ми кодъ насъ сбирку свию издаваєми изрядности оснуємо, него є поспѣшествованѣ развияня нашой нарави сходни свойствености. Добро є єзике знати и говорити, алъ само да се шньима нема намере. Наравно є слѣдство, да се спрекомерним умложаванѣмъ туђи идеа и єзика, движимостъ наши собствени умалява. Ученѣмъ само грчкогъ, римскогъ или каквогъ му драго другогъ туђегъ єзика, и мустра неће ю се добити славянски крарнослови, стихотворци, повѣстници и. т. д., алъ врло поносни такови имаће се и безъ ови ако се кньижевна узаймностъ у сва племена уведе, и єдно обште просвештенѣ свию душевни сила издѣйствує се. Навадна кньижевность и навадна ученость, коя се само помоћу другіи народа подржава, и изъ унутарнѣ своє силе ништа душевногъ непроизводи, мртвило є народности и знаня. Ми морамо или сасвимъ престати быти Славяни, нашъ єзикъ заборавити, духъ намъ народньи

променути, и нашемъ поставленю међу народима одказати, или ако то нећемо, то морамо нашу властиту књижевность и стихотворство чисто славянски завести и изобразити, ми нетреба такођеръ да ји съ грчкимъ, римскимъ не съ немачкимъ, францускимъ или енглезкимъ съ мешамо, єръ ће мо иначе само наказе и аветинѣ рађати подобно Хорацијевомъ саставку у почетку „de Arte poëtica! Туђе и позаймљено изображенѣ, успѣванѣ и поправляня, коя се на историческомъ темелю народа неутврђую и брзо као наєданпутъ показуюсе, отргаваю народъ само одъ нѣгове прошлости, и укоренюю га на површиной садашньости, и нити су у станю славну и дуготраюћу будућность утемельити. Новіи єзици напротивъ биће то исто и кодъ насъ што су и кодъ другіи, ствaрь приватногъ наставляня за оне, коима су ови нуждни, или кои ји само луксуза ради знати желе; но на никакавъ начинъ нетреба да и у школе уведемо. Суєтно воображенѣ добаръ Француз, Енглезъ, Немацъ или Мађаръ быти, было є кодъ млоги Славяна главни узрокъ, да целогъ своґъ живота ништа славянски учили нису, да су оно више почитовали, любили и неговали што су имъ люди, неголи оно, што имъ є Богъ на путъ живота дао. Никадъ нетреба да заборавимо речи Балбина, Boh. Doct. I. „Ad peregrinas linguas condiscendas totius Slavicae gentis tanta est docilitas, ut haec ipsa universae genti exitium al-

latura videatur, et in terris quam plurimis jam attulerit.“ Естетическо и филологическо изображенѣ, ков намъ є ученѣ млоги новіи туђи єзика дало, за цело ће намъ сама славянска нарѣчия богато и благодарно надокнадити.

§. 12.

Шта су досадъ были Славяни безъ ове узаймности.

Узмимо само безпристрастно повѣстницу преда се, то ће мо се некимъ новіимъ себичнимъ, Славяне, њиове єзике и повѣстнике непознаваюћимъ и њиовъ Славянски животъ башъ нинайманѣ непоняюћимъ немачкимъ историкерима (н. п. Гебхарди, Ротеку, Пелицу, Менцлу и др.) чудити, кадъ кажу: да Славяни нису никакву, или ако и єсу, то су само подчинѣну мимогредну роллу на позоришту светскомъ играли, да су они само мнимо опредѣленив и постойбину између остали европейски народа заступили, и да потоме єдва позорности одъ повѣсти испитателя заслужую.“ — Зато поступаю у њиовимъ списанияма ова Господа у дѣлу са Славянима, или немарльиво као съ некомъ маленкостћу, или врло презрително и увредително. Наочари своєлюбия свакомъ су народу на носу, и крозъ њи се сви догађаи на свету сматраю. Алъ съ найвећомъ поношльивости иде найвећа незна-

лица у поредъ.*) На ово незнанѣ Славянски дѣла, єзика, списания, повѣстница, обичая и народа као на меко узглавлѣ наслонѣни, гледе обычно Немци на све Славяне са некимъ допадаюћимъ и у вредителнимъ самозадовольствомъ, презиру што они незнаю, и постаю чрезъ то исто тако смешни као негда Чинези, кои християнскимъ посланицима никако нису тели веровати, да и Европейци свое велике люде, юнаке, философе, стихотворце и законодавце имаю, шта више да іоштъ и читати и писати знаду! О дѣлма и нравима Славяна писали су іоштъ у найстаріимъ временма и сами ньиови найпристрастніи непріятельи и удручательи са неуздржимимъ удивленіемъ! Али и Германи немаю башъ толико узрока са ньиовомъ храбростћу, ратовма, побѣдама и подярмльиванѣмъ поносити се, и на овима свою народню славу оснивати. Имаде побѣда кое су далеко хуће одъ пораженія, и пораженія коя су далеко славнія одъ побѣда. Да Славяни нису никакву другу заслугу за човечество имали, до ове, да су исторически познати дивіи варварски вандализамъ и готизамъ

*) Японези Тартари и другіи удалѣни Азиятски народи често болѣ познаю и праведніе суде о славянскомъ єзику и књижевности, него наши найближи суседи и браћа Немци. Државина виспрена Ода Богу преведена є съ рускогъ на японски, хинейски и тартарски єзикъ, и виси са златни слови на свили написана у ньиовимъ храмовма и палатама: у немачкой незна се за ту Оду, непознае нѣнъ сачинитель.

стари Германа само своіомъ силомъ преломили, своіомъ трпѣливостћу и благостћу умекшали, своіомъ крвяю и радиностћу ньиову „тиху и дѣятелну садашньость“ тако укротили и учовечали, какова є сада, само та была бы велика и безсмртна! *) Или можда заслужуе то у Исторіи позорности и славе, кадъ когодъ друге невине народе и єзике столѣтолѣтно мучи, майсториомъ уничтава или подярмлюе? Изрядни єданъ немачкн списатель (Велкеръ)

---

*) Найславніи немачки єзикоиспитательи признаю съ благодарностћу, да є саданьи изображени ньиовъ киьижевни єзикъ изъ Саксонскогъ именито Мейсничкогъ нарѣчия произишао, срав. Аделунгъ, о немачкомъ штилу, Берлинъ 1800, С. 43.

„Schon bei ihrer ersten Gründung in dem südlichen Sachsen verbanden sich verschiedene Umstände, welche ihr als einer künftigen Schrift-und National-Sprache, überaus günstig wurden. Ihr urspringlicher Grund und Boden war von Wenden (Slawen) bewohnt, welche wegen ihrer feinen und zarten Aussprache bekannt sind. Man urtermengte sie mit Colonisten aus Nidersachsen, Franken und Oberdeutschen, und da diese sämmtlichen Mundarten hier gewissermassen zusammen flossen und durch die feine wendische Aussprache gemildert und erhöhet wurden, so entstand dadurch schon sehr frühe eine gewisse Mittelsprache, welche am wenigsten von den rauhen Eigenheiten der übrigen Mundarten an sich hatte. Daher rühmen die schwäbischen Dichter schon um die Mitte des 13. Jahrhunderts den süssen Sang des ältern Meissners: daher lobt Hugo von Trimberg die Meissner, dass sie die Wörter unvermischt und unverstümmelt aussprechen.“

Одъ Вида произилази и тако названи певзюћи говоръ.

назива ово „немачкомъ самохвалности, кои радо сами своѳ и туђе пороке покриваю, шта више и за добродѣтель іопитъ приписую и толкую.“ — Непристойно ѳ кому несрећупребацивати у коюсмо га сами бацили. Народу Славянскомъ кои половину Немачке сачинява, нити се може нѣгово понемчењ, нити робство, нити пакъ као што се каже нѣгово отрицателно и страдателно биће пребацити, єръ ово ѳ само чрезъ прве проузроковано и произведено. Ни єданъ прави Славянинъ, ни єданъ Хердеромъ човечностћу одушевлени Немацъ неће и неможе се одъ туге при помислу уздржати, да ѳ єдно тако израдно дрво Славянства своєвольствомъ и силомъ суседа своѳ круне, своѓъ цветаня, развияня и свои плодова лишено. Текъ чрезъ Славяне ѳ Немачка то постала што ѳ данасъ, чрезъ ньи се ѳ повећала и оячала. Помислимо како бы мала была Немачка безъ ти свию понемчени Славяна одъ острова Риге и Померна пакъ до Майсна, Лужице, Бамберга и. т. д. Хелмондъ и Адамъ одъ Бременъ наводе до єдно 30 понемчени Славянски племена и народа. Двадесетъ и три немачка цара одъ Карка Великоѓъ пакъ до Хенрика IV съ неизбройни кралѣви и князеви одъ год. 800 до 1190. радили су на ньиовомъ обезнароћењу; „жалостна ѳ судбина Славяна, вели немачки списатель Волтманъ у своіой Исторіи Немачке, Гетингъ 1798, Части I.“ — да су одъ Немаца Маћара и Нормана

предупређени свое просвештенѣ довршити, кое се кодъ ньи тако свойственно већъ развило было. Каже се да су Грци, ова смеса одъ племена и нарѣчия опетъ и при самомъ ньиовомъ разцеплѣню и маломъ числу богати датакъ свои художества и грађански добродѣтели, свои стихотворения и краснорѣчия човеческомъ роду давали. Єсть истина! алъ Грке ние само кньижевна узаймность скопчавала, него іоштъ и храмъ у Делфи, Амфикционски судъ, Олимпия за свечане борбене игре и Ахеіски саюзъ, кои є у случаю нужде сва племена савдинио: наше Делфинске храмове-Ретру и Аркону — разорили су, нашъ Ахеіски саюзъ подъ Само и Сватоплукомъ разкинули су одъ части европейске одъ части пакъ азиятске чете. Неправедно є, при непрестаной промени времена и просвештения єднакости или пофтораваня лепога искати: ни кодъ сами Грка ни Римляна неће више старо воскреснути; шта више и непристойно є кадъ єданъ народъ кои други пита: гди су ваши Шекспири, Вортери, Рацински, Кувири, или гди су вамъ ваши Виланди, Шилери, Гете, Фихте и. др. Ми іи немамо одговарамо ми, алъ гди су вама наши Коперники, Коменски, Гундулићи, Државини, Воронићи, Добровски, Обрадовићи и. м. д. и. м. д. — История има друго више значенѣ, и опредѣлениє, него нама само о биткама, войнама, крвопролитию, побѣдама и подярмльиваню приповедати; она

има преставити божествено света правление, то есть показати, како родъ човечески подъ провидѣниемъ Божества стоећи све више къ болѣму то есть доброму спѣшити мора; она намъ показати има, да се свако зло и неправда, коя е чрезъ люде или народе кадъ годъ учинѣна временомъ опетъ на ньи саме повратити мора (Немезисъ), чимъ се после доброме наново могућность подае, появити се; она намъ има изложити несигурность унутрашнѣ и споляшнѣ разрѣшаванѣ такови дружевни или народньи отношения, при кои утемельиваню и образованю ние право и правица него партайство и сила владала. Као Омировъ Зевсъ гледи и она са равносправедльивимъ окомъ како на оне у крви огрезнуте и грабежомъ обтерећене, тако и на оне зноявне народе, кои се тио и спокойно плодомъ свои ньива и млекомъ свои стада ране. По полезнимъ заниманияма и художествама, по нравима и законима, по играма и песмама учимо народе заиста дублѣ и болѣ познавати, неголъ на бориштама и варльивомъ путу политическе Историе. На овима редко видимо што друго, него, како е кои народъ убияо или се убияти давао: у онима учимо како е живио, мнслио, осећао и веселио се; овде видимо само тело народа, тамо можемо нѣгову душу познати. Времена су се яко променула; воздухъ, съ коимъ нова наступаюћа Епоха просвештения долази, светъ е изъ далека овеяо.

По основу старо-германскогъ просвештения служило є за славу млоге люде заробити и за свое слуге учинити; такови угнѣтатель називао се юнакъ или сердаръ, нѣгова пакъ дѣла юначество или сердарство; свое слободе лишени робъ бывао є презиратъ, исмеяванъ и поруганъ: садъ є обратно, по саданѣмъ ако намъ се допада рећи Славянскимъ осмотренѣмъ света и просвештения максими не спада поруга толико на роба, колико на онога, кои га є таковимъ учинио, не толико на угнѣтеногъ колико на угнѣтателя и слободе нарушителя. *)

Негледаюћи на то морамо ми Славяни кассателно и насъ сами истину, и то жалостну истину признати и исповедити, єръ безъ ове ниє намъ могуће доћи до спасителногъ споразумѣния и поболшаня наши несавршености. Ми смо Славяни голияти у землѣписима и маппама, али кепеци и кржлявци у художеству и кньижеству. Две велике погрешке и недостатка прилѣплявале су се за Славяне до данасъ, єдно што су се споляшнѣ као єданъ сасвимъ изолирани народъ сматра-

*) Славянскимъ називамо ми ово основоположеннємъ просвештения, єръ га код Славяна іоштъ у найстаріимъ временма налазимо: срв. Леона Тактику и Маур. Штратег. К II. „Славяни нису свое заробљенике у вѣчномъ робству држали, него су имъ опредѣлили време, после когъ су се одкупити, своимъ кућама вратити или код ньи у слободи заостати могли.

ли и одъ света за сасвимъ одцеплѣне држали, гди напротивъ ни єданъ народъ толико права и способности нема, себе къ великой фамиліи европейски народа тешнѣ прилюбити и на обштемъ развияню и негованю виши животни стихия дѣйствителногъ участия имати; друго, што у нутрашнѣ и између себе славянска ова племена и нарѣчия (наравно понайвише поводомъ и содѣйствиємъ страни) нису никаквомъ народномъ сношению и узаймномъ послованю была, него є свако и найманѣ племе себе за особени народъ држало. Іоштъ се Іоз. Волтіги съ врхъ тога у своме Речословнику стр. 11. тужіо. „Hoc esse Slaviae exitiale fatum videtur, quod unusquisque ex ejus populis se a religuis et a genere primigenio prorsus sejunctum, et omnem dialectum esse linguam falso putet.“ Ето узрока да немамо никакве Историе, него само История и Историца одъ 40 — 50 различни Славянски племена; текъ кадъ помоћу узаймности народню кньижевность установили и имали будемо, основаћемо єдну обштенародню Исторію, коя ће све части и сва племена у себи садржати и єдно цело сачинити; отудъ имаде толико Славяна, кои сасвимъ равнодушно на ходъ времени приключения гледе, и кои пуштаю да све како доће тако и проће, єръ они мисле да башъ никаквогъ позива немаю у коло времена и европейскогъ живота уфатити се; отудъ кодъ неки племена ниско и безпонятно осмотренѣ

света и живота, єръ племенитиє и слободниє таково осмотренѣ образує се само у некой известной висини и виспреиимъ отношенияма, кадъ се то єсть поєдини люди и племена умислима съ верху потребе свога властитогъ живота узвисе, и явногъ интересса свога народа живо прифате се. При бѣдной себичности непріятельствующи племена и свестраногъ цепленя граница морала є свака виша мисао и душевна сила угасити се, будући су сопленици свуда само оно нешто и маловажно уметати къ тели, што є ньима самимъ свойствено было. Да су се све ове мале државе и племена, ако и не политичечки као Немци подъ ньиовимъ церевма, а оно баръ душевно и у народности саюзила као Грци, то бы онда сва появления кодъ ньи већи характеръ, снажниє впечатленѣ, слѣдователно и силниє втечениє на Европу добила была. Народъ мора крозъ Исторію, а не История крозъ народъ да иде; съ разцѣплѣнимъ силама то є немогуће. Животъ великогъ єдногъ народа нетреба само физично биће, и съ овимъ у саюзу стоєће землѣдѣлиє и радиность, него и виши животъ изображености за предметъ да има. Отуда є место коє ми до сада у свеобштой Исторіи заузимо, одъ прилике слѣдующегъ садржая. „У Европи живи єданъ стародревни одъ већъ велики изъ више одъ 80 миллиона душа состоєћи се народъ, кои се са своимъ благимъ наравима и слободолюбиємъ, своимъ

трудомъ и прилѣжностћу, трговиномъ, землѣдѣлиємъ и рудокопнимъ наукама одъ свию другіи одликує, мудри глава не мало число брои, и у рату измећу найхрабріи числи се, алъ тай є народъ разделћнъ и разкомаданъ на безконечне Атоме, онъ самъ себе непознає и неосећа, мрзи и бори се измећу себе већъ одъ више столећа и ништа друго неради, него отуда задате и добите своє ранне лечи; хвали, купує и тежи само за туђимъ; онъ само не-Славяне почитує, не-Славянска Списания чита и преваћа; са своіомъ децомъ поступа онъ ладно и немарльиво као маћия съ пасторци. И башъ зато што сами себе нису умели познавати и почитовати, и што су ниска понятия о себи имали — постала су млога Славянска племена затуцанимъ бадаваджияма, — нису имали силу явне речи, и бивали су често своме опредћнию невћрни, єръ при ньиовимъ разцепленю што велико нису могли предузети, што мало нису тели; шта више често су тако малодушни были, да нису мислили, да на прамъ другимъ народима они несмеду казати да су люди, народъ и да каквогъ права имаю.

§. 13.

Нужда ове Узаймности за велико опредћление Славяна, кое имъ течение времена и редъ народа налаже.

Животъ човечества єсть развиянћ разу-

ма, или развиянѣ унутарнѣгъ света у човеку. Народи су форме у коима се човечество развия и образує. Цѣлъ є дакле човечества свагда напредъ корачати; оно нерачуни свое путуве на кораке, сатове и милѣ, него на дужине, столећа и епохе. У готовности налазећа се знаня, откровения, изобретения и искуства, коя є єданъ народъ или єдно столеће себи прибавило, остаю, кадъ овогъ нестане другоме, кои ће ія такођеръ далѣ продужити, разпространити и опетъ будућности предати. Свакіи доцніи народъ као млађе появленіе човечества, немора да опетъ спреда починѣ, или да на свакомъ ономъ степену просвештения задржава се, на коме су прећашньи народи злостали были, онъ мора само животъ предака свои да далѣ развие и больма у савршенствує. На развалинама свои праотаца нека зидаю потомци зданіе у савршенствования све више. Али ово усавршенствованѣ и просвештеніе као производъ душевни сила, мора се поразличности дужина, кое човечество прећи има, свагда и различно образовати. Остарелостъ света нѣгово є помлађенѣ: само у мрачной и тавной прошлости налазимо ми ключъ, за загонетку нашегъ данашнѣгъ стања. Сваки народъ, кои се механичнимъ нагономъ противни отношения къ самодѣятелности узвиси и у душевномъ животу участвовати жели, мора се пре свега трудити, да се къ слободномъ и ясномъ сматраню светскога

реда (Weltordnung) подигне, да бы тако свое место у целости, свое положение према другимъ народима и свой задатакъ, кои му История и време за будућность налаже, као съ неке висине прегледао, свое опредѣленѣ познао, крепкомъ рукомъ обуфатио га и тако сигурно напредъ корачао. Судбина народа нетреба да се слепомъ случаю и струи догађая преда, него разумъ, као прво и найвиспрение орудие божественогъ светаправления, треба да лађу, коя судбину истога носи, крозъ волне и преливе къ опредѣленомъ месту води. Ние само нагонъ нарави и наравно право, него е и дужность разума према едномъ народу, да нѣгово быће на праведанъ начинъ осигура, у нѣму живеће силе по нѣговомъ човеческомъ положению развие, нѣговъ начинъ живленя явно исповеди и уважение му задобити потруди се. Како се еданъ велики и богатообдарени народъ на овай начинъ у свету поставио буде, то мора онъ найпре велики планъ свое Историе сочинити и извести, да бы тако место, на коега е провидѣние поставило съ честѣу задржао.

После грчкогъ и римскогъ падения, постали су германо-римски народи и езици носиоцо просвештения. Али стихие просвештения разделиле су се кодъ ньи на два основоположения и то тако яко и преко, да су се са именама старогъ и новогъ света, старогъ

и помодногъ времена разликовати морале. Старо основоположеніе у художеству, науци и просвештенію по превосходству єсть без. божничко-народно (heidnischnational) одъ Грка и Римляна произлазеће, коє, ако по себи и єсте изрядно, то опетъ на свагда остає єдностранно. Помодарно, романическо, сердарско и чувствително основоположеніе єсть германско-христянско: оба су већъ у своме разлучномъ теженю човечеству изслужила и изумрла. Єдно обште чисто човеческо теженѣ зактева саданѣ време и узрело човечество. Овай велики задатакъ може само єданъ велики новопросвештени и у старимъ формама неотврднути народъ, као што є садъ Славянски рѣшити. Мали народи мисле и чувствую само тако рећи у полакъ, ньиове мисли и чувствованя имаю кратка крила, или они се напоследку наглимъ усиляванѣмъ разкрваве тако, да и оно мало просвештеня, што су човечеству оставили, трагъ насилия противъ другіи народа съ коима су оячати и умножити се къ тели, и вообште извѣстну неку усилѣну ненаравну черту на себи носи; напротивъ велики народи, кадъ се єданпутъ за душевни животъ пробуде, подижу се до небеса, и цео родъ човечески обуфатаю, и то све лако, наравно, безъ удрученя и насилия противъ другіи народа. Наравъ човеческа, коя є кодъ поєдини люди као и кодъ мали народа и племена понайвыше свезана, слаба и ограничена,

или се само као такова у слабимъ своимъ изразима показуе, развия се млогостручно и у пуной красоти само кодъ они велики народа, кои се за херое мишленя, осећаня и дѣланя у художеству, кньижеству и животу изобразе. Слѣдователно ништа него Узаймность показаће намъ величину нашегъ опредѣленія у реду народа и столећа, и начинъ дати, коимъ ћемо до нѣга доћи моћи; она ће силе народа нашегъ саюзити, узвисити и поединимъ племенма надежду и храбрость улити, да се нећеду плашити, укрилу свога великога народа такоћеръ и велика мислити и чинити. Чувство таквогъ народногъ усоединения кодъ Славяна, условие е чисто човечногъ величественогъ просвештения и народне кньижевности. Славяни треба да старо време съ новимъ помире, обе разлучене стихие просвештеня у свой народньи животъ приме, и дальимъ своимъ усовршенствованѣмъ нову Епоху за родъ човечески утврде; они треба за ново и подмлађуюће се просвештение човечества, да ново и живо средоточие осную. Измећу старогъ и новогъ времена велика е противность, коя сада изравнаня и помиреня потребуе. Стари Грци и Римляни были су богати у реалитету, у природи, красоти и естетики: новіи пакъ у идеалітету, духу, истини и логики: они су имали стихотворство, уметность зиданя, светковине: ови музику, знанѣ, математику, наравословлѣ, бродарство, трговину

и ратъ: стари су имали више чувствителности, фантазие и вкуса, ови више памети и чувства: укратко кодъ стари е обѣктивностъ кодъ ови субѣктивностъ, тамо е владао основъ мужества, овде влада женства. И сами езици тамо су се другоячие него овде организирали. Кодъ Грка и Римляна е благогласие, богатство у склоненияма, различность у падежима, численостъ и слаганѣ периода у прози, размѣрно слогоударение и складноеть у стихотворству: у германско-римскимъ пакъ езицима е суровостъ и неправилностъ, изопаченостъ у корену, нарушенѣ изговора, *) симаштво у склоненияма, досадна равногласна окончения, численостъ членова, дугоописиваюћи спомагателни глаголи, неприятно звечећа бѣдна прозодия съ жалостнимъ часъ уво часъ око вређаюћимъ складногласиемъ. У старимъ езицима пратило е гласомѣрие (предметно слого и временомѣрие) знакоупотребление (подложно временомѣрие) узастопце: германско-римски езици имаю само едностранни подложни животъ. — Пластика представно израженѣ тѣлесни красота (н. пр. Венусъ, Аполло) има неке известне границе савршенства, кое ће време едва далѣ разпространити

*) Тко бы по енглескомъ начину читаня и изговора ове Виргилске версове за латинске држао:

Taitiri tjuh petschjulih rikjubän söb tegmini fehtshei?
(Tityre tu patule recubens sub tegmine fagi).

моћи: напротивъ душевна сила, стихотворство, естествоиспитание, философия и т. д. може и треба да се съ временомъ све више у савршенству. И опетъ є романтично основоположение чрезъ више вѣкова не безъ ползе и слѣдства за човечество съ народима управляло; оно є произвело сердарство, християнску богобоязльивость, снисходителность, любавь, нѣжность, надежду, чезню и млоге друге добродѣтели; али у новие време изгубило є оно скоро сасвимъ свою важность, и найвећи ударъ задала му є Бионова муза, будући се у противунаравность и тугальивость, после у празнословлѣ и безсвестицу, напоследку у прекомерностъ, затегнутостъ, раздражителностъ и грозничавостъ, укратко у изопачени Бионизамъ прерушило. Преизображеность, преситость, и отудъ неизоставно слѣдећа уморность духа и чувствостваранѣ есть дакле характеръ нашега века. Цервантъ у своме Донъ Кижоту а особито Бионъ самъ у персони и нѣгови послѣдовательи, провели су помодно болешльиво свое основоположение слѣдственно до своге савршенства. Ако оће мо поетически или у обште естетически да на нашъ вѣкъ дѣйствуемо, тога морамо продрмати, подпалити и лакрдияма престравити кано што су на примеръ: Robert der Teufel, der Freischütz, die Ballnacht и. т. д. Брза и ненадна промена найвећегъ восторга съ лакоумнимъ и смеянѣмъ найсветіи ствари; срд-

цецепаюћа начертания човечески бѣда са безпризителномъ ругомъ прама целой човеческой природи, прама створеню и створителю; естетическо тирянство, кое се само у томъ задоволява, да душу читателя или гледателя крозъ ватру и ледъ, смей и плачъ, любавь и мрзость, милосердие и грозу, стидльивость и безстидность, добродѣтель и порокъ, небо и пакао, укратко крозъ све крайности са безаконнимъ сиграчкама а често и са некимъ особитимъ ћаволскимъ подсмеіомъ безъ престанка натерива: то в саданьи чрезъ изопаченѣ романтическогъ основоположения преведени, прекомѣрноуображени духъ времена. Ови су помодни стихотворци у естетики то, што су мечтательи у вѣроисповѣданию: они су после затупленя наравни чувствованя найнѣжние дражести бића у страстнодушевномъ усхићеню открили, и оставили природи, коя за ньи више нема соли и мироћия, да тамо іоштъ наслаждение приятнимъ, а просвештенѣ слаћимъ наће и учини. Французски стихотворацъ Ламартинъ сгоднов ово доба у персони свога представника Бирона представио, будући га в слѣдуюћимъ начиномъ опояо:

„Ноћъ есте нѣговъ светъ, пунъ зиме и врућине,
А пустиня палата, тронъ пакъ врхъ пећине.
Одъ развалина бродокрушения, крвлю
Осквернѣнъ — — — — — — — —
Онъ лети густомъ лугу, страшномъ врху брда,
На коемъ кућу свою изнадъ бездне зида,

И само ту окруженъ костма трзаюћимъ,
Обдимлѣнъ црномъ крвлю с' брда капляюћомъ,
Похотомъ сладкомъ срдце грабльивости крыкъ.
Успава буромъ люлянъ радостни га кликъ.
Ти разбойницымъ раванъ, што у зраку крече,
Бироиъ, ти любишъ песме, очайно кадъ вче,
Твой игроказъ есть ужасъ, човекъ, кадъ га колю,
Твой мери врашкіи взоръ по пакленоме полю.

И найновия музика подлегла є већъ по већой части овой обштой зарази духа временена, и у ньойзи се показує бironизамъ; отуда є оно претоварено, крчаюће, затуплѣно и на сваки іоштъ могући начинъ голицаво чувство и слухъ у маньимъ представленияма; отуда є оно шумиво, дрекаюће, викаюће, заглуньиво, небо и землю нападаюће у операма и другимъ већимъ представленияма, съ коима као да неће да се побуди, него у правомъ смислу да се тело и духъ заєдно и наєданпутъ потресе. О найновиіой немачкой философіи умствує єданъ почитания достоянъ списатель у кньизи: Spiegel eines wahrhaft christlichen Kirchenaufsehers, овако: „На жалость имаю наши немачки философи пре свию другіи ту срамну честь, да атеизамъ, (безбожество) кои є кодъ Француза недовршенъ и у молой важности бio, по шлолама преповедаю, и у редъ другіи науке уводе. Шелингияни нису по срећи тако послѣдствени, као што є теория ови филозофираюћи саняра и бунцача.“ Таково вѣжество као стихотворство или ка-

кви му драго другіи производъ просвештения, кои се у томе састои, да чрезъ грчевита секања и повлачења се страховита представления или обсене потресе, неможе народе до нови животодвижения довести, него іи само іоштъ више уморити. Полетъ помодарности свою є мету достигао, и ми се морамо опетъ къ средоточию повратити. Старе форме просвештения пропадаю и пропасти мораю, оне су се већъ яко съ узиле и яко ослабиле: новій изгледи и форме оживляваю, нови канали просвештения отвараю се, и ништа ние у стању да струи подмлађующегъ се просвештения и новогъ осмотрения света на путъ стане. Свака крайностъ, бицарерия и льигавство, коя изъ омразе, досаде и излишности болѣга произилази, и оне природомъ прописане форме оставля, естъ знакъ ослаблѣногъ вкуса и клонећегъ просвештения. И ако се ние помодарни духъ времена свуда тако яко обяснио и тако грозовито показао као у енглезкой кньижевности, то є онъ опетъ и кодъ другіи народа манѣ или више неправъ, грбавъ и претеранъ правацъ узео. Да неговоримо о безбожной продрзльивости Волтера, нити о човеконеприятельской просвештения мрзости Руссова, нити на последку о Хегелизму найновие философие: и сами найвећи немачки стихотворци морали су духу времена данакъ платити, и они нису одъ нѣговогъ уплива сасвимъ слободни были. И найвећи мужеви свагда су

са своимъ столѣтиемъ чрезъ какву слабость свезани. Први немачки епосъ Клопштокова месіяда, ова трептећа ледена палата, као што є Жанъ Паулъ Рихтеръ назива, ние ништа друго, него цигла подложность, коя є у заносу стихотворномъ и сентименталномъ самоуживаню свой предметъ прогутала; слѣдователно є то епическо противурѣчие, зато и има само мало читателя, кои бы стрпѣние имали целу ю прочитати. И сама дѣла „Räuber“ одъ Шилера, и „Werther“ одъ Гетеа, бироническа су, то єсть прераздражена, и текъ доцніимъ увиђанѣмъ и продуженомъ пазльивости изишло є обоима за рукомъ, те су се мало нешто одъ духа времена одтргли. Шилерове изрядне драме и песме, єсу при свемъ томъ опетъ са умствованяма, мудрованяма, изряднимъ изреченияма и идеалитетима, у кратко са подложностѣу стихотворца испунѣна. Сачинителъи Пародия Шіллерови — и Гетеови Ксения опояли су одма подъ насловомъ: Найновие Немачко стихотворство:

„Просторъ и часъ пѣснички списанъ є: чекаймо само

Кантову критику некъ сложе у Хекзаметровъ стихъ.

Само за сублимирану паметъ єсу ове песме.

Поредъ философие свой чине и чиниће тыскъ.

Да си и ты Овиде, преєстественно ко Шіллеръ

Пѣвао, небы те Римъ, изгнао быо на вѣкъ

Неки новіи художественици и списатељи само су се тимъ начиномъ могли одъ ове прилѣпчивости спасти, да су ньиово време оставили и себе или у древность преселили (као Винкелманъ Канова) или у будућность пребацили (као Хердеръ Хумболдъ, Валтеръ Шкотъ и др.). Найновиє кньижество и стихотворство европейски народа утопило се већъ у потопу политике.

§. 14.

Способность Славяна за изпуненѣ овогъ опредѣления у путу Узаймности.

Да неговоримо о споляшньимъ поспѣшнимъ обстоятелствама, коя ову Узаймность већъ физически и материялно осниваю и достиженѣ тогъ опредѣления можнимъ чине, да ненаводимо масивну величину народа Славянскогъ, по коіой онъ одъ прилике десету частъ целогъ човеческогъ рода чини, єръ онъ преко 80 милліона душа брои, кои споєна сила већъ по себи и чрезъ себе млого є учинити кадра; да не споминѣмо нѣговъ велики просторъ, по комъ онъ све скоро части света и

то не у маломъ числу и разсуто као Енглези и Немцы, него у великимъ гомилама поселява, и заузима: половину Европе, трећину Асиѥ и зна мениту частъ Америке; да пређутимо срећне положаѥ и смештеня, по коима онъ у среди између Европе и Асиѥ стоећи сунцу подобно на лево и на десно, къ востоку и западу, къ сѣверу и югу зраке просвештеня просипати може; да неспоминѣмо нѣгово разгранатиѥ, скопчаность и сплетенѣ међу собомъ и съ другіи народи, чрезъ коя онъ лако на друге дѣйствовати, и своимъ многостручнимъ изображенѣмъ подупирати іи може; друга више унутарня и манѣ позната обстоятелства ми ће мо овде навести. Кодъ другій народа обычно ѥ сила душена или угнѣтателница или предходница свию другіи; духъ Поезиѥ наклонѣнъ ѥ кодъ другіи народа часъ више чудноватоме (Шпаньолцу); часъ страстноме (Италіянцу), часъ оштроумию и учтивости (Француза), часъ къ филозофичномъ и шпекулативномъ (Немцу); кодъ Славяна као што ньіове досадашнѣ народнѣ песме и вештина стихотворна сведоче, чини се да ѥ Поезия такови ѥданъ производъ, у комъ подъ заставомъ фантазиѥ све друге душевне силе равну часть узимаю. Кодъ другіи народа често ѥ глава одъ срдца тако отделѣна, да се читателю крила уморе съ ѥдногъ на друго прелетаюћи: Славянинъ мисли и чувствуѥ у ѥданпутъ, у храму славе полюбила су се ова два гения човечества, и изъ ньиовогъ брака надеждно

родиће се за целу душевну будућност савршеніи животъ, у комъ ће се идеалъ човечества у наймогућниіой подпуности представити и у дѣйствовати. *) И ово нека буде єданъ одъ они узрока, зашто нашъ народъ тако споро и тешко у просвештенію успѣва: онъ то єсть носи на Олимпъ у єдной котарици заєдно све оне дарове и блага, коя му є небо поклонило, одъ кои су другіи само по гдикою частъ носили. И ово се дає изъ сасвимъ наравни узрока доказати. Другіи су народи по правилу само съ єдномъ климомъ свезани и живе подъ єднымъ поднебиємъ, подъ коимъ се чувства часъ у сѣверной студености смрзаваю, а часъ у южной препеки запалюю и гору. Само Славянски народъ живи подъ свима поднебияма, тамо му є Камчадалацъ, Лапонацъ, Самоєдъ, овде Италіянацъ, Гркъ и Арапинъ сусѣдъ. И ово съ годно обстоятелство осветлює сваки угаль, развия све боре нѣгове душе, разиграва и удвиженіе доводи све жиле и зглавкове нѣговогъ живота. Єръ сваки поєдини народъ єсть поднебни органъ изображенія, особито пакъ стихотворенія; Италіянско стихотворство показує юначство и сваки поетически предметъ сасвимъ другчіе,

---

*) Єданъ Славянскіи Дистихонъ опредѣлява путъ или време европейске књижевности слѣдующимъ начиномъ: ютро имаю Славяни, данъ Немцы, подне Енглези, ужину Француси, вече Талияни, ноћъ Шпаньолцы.

него Шкандинавско, гди све єдномъ по сѣвернома характеру обоядисаномъ виду показує се, ков не-Сѣверцу неприличи. Славянско стихотворство досадъ є у найразличніемъ виду цветало. У славянскомъ народу стицаю се и све християскогъ закона партає, цркве, секте, и вѣроисповѣдания, ту има Православни, Римокатолика, и Протестанта тако, да се узаймно допуняваю, съ єдне стране духъ съ млогимъ чувствованияма и строгимъ придржаванѣмъ положителнога испуняваю, а съ другеопетъ изтраживаюћи разумъ све наново побуђую и занимаю, и као бореће се силе напредованѣ рода човеческогъ къ вишему изображению подпомажу. Кодъ другіи европейски народа заузима и влада єдна црква съ малимъ изятиємъ надъ читавимъ народомъ, и дає му обично єдностранни правацъ, будући она у нѣму чувство художества или трошкомъ памети, или ову трошкомъ онога изображава. *)

---

*) Einem romantischen Volke (пише Шіллеръ у своіой Исторіи о одпаду Нидерландске) das durch eine üppige, immer junge und lachende Natur und die mannigfaltigsten Zaubereien der Kunst in einem ewigen Sinnengenusse erhalten wird (као у Италіи) war eine Religion angemessener, deren prächtiger Pomp die Sinne gefangen nimmt, deren geheimnissvolle Räthsel der Phantasie einen unendlichen Raum eröffnen, deren vornehmste Lehren sich durch malerische Formen in die Seele einschmeicheln; einem Volke im Gegentheil, das durch die Geschäfte des bürgerlichen

Треће обстоятелство ков Славянима за оно велико опредѣление свойства подае, и за створителѣ нове епохе просвештения способнимъ быти чини, есть ньиовъ езикъ, у комъ се сва преимущества стари и нови езика саединяваю. О преимуществама и изрядностима славянскогъ езика ние одъ потребе говорити; не зато, што е одъ како се народъ пробудио и къ себи дошао у млогимъ списанияма похвальиванъ, него што нѣгова изрядность нити каквогъ доказателства, нити похвале потребуе. *) На неки скоро чудновати начинъ кон-

---

Lebens zu einer undichterishen Wirklichkeit herabgezogen, in deutlichen Begriffen mehr als in Bildern lebt und auf Unkosten der Einbildungskraft seine Menschenvernunft ausbildet, einem solchen Volke wird sich ein Glaube empfehlen, der die Prüfung weniger fürchtet, der weniger auf Musik als Sittenlehre dringt, weniger angeschaut, als begriffen werden kann, kurz die Katolische (разумева се римо-католичко) Religion wird im Ganzen mehr für ein Künstlervolk, die Protestantische mehr für ein Kaufmannsvolk taugen.“ — Православна црква могла бы у среди међу ове обе поставити се.

*) Види Беліуса Грамм. Слав. 1746 предговоръ §. 10. Experiundo conductus sum omnium Europae linguarum decora non aemulari modo, sed vincere etiam unam Slavicam posse. Neque enim Hispanicae gravitate majestateque; blanditie ac facilitate Gallicae; Anglicae sublimitate, efficacitateque; Germanicae sensus et eme phaseos ubertate; lenitateae suavitate Italicae; deniqu-

центрираю се у славянскомъ єзику такођеръ и обе прозодиє стари и нови єзика; онъ има найсавршениє класично грчко-римско размѣрѣ, онъ има германско-римско гласоударениє, и по оба ова основа праве се у нему безъ сваке тегобе стихови, онъ се слободно и чисто съ некомъ лакостћу у обоимъ овимъ елементима, у свима стихотворнимъ формама и начинма савия, и тако чрезъ двогубо ово предметно-подложно слогоударениє саюжава онъ и обе изображености стихиє старогъ и новогъ вѣка. Хексаметеръ и Александринеръ *) Пентаметеръ и Штанце, **) зафичка и алкеичка метра и соннете, ритмусъ и временомѣриє, у нѣму се даю добро певати. Онъ саюжава логическу прецізію новіи єзика у Прози са онимъ музикалнимъ ходомъ, какови су стари

Hungaricae imporiosa severitate quidquam concedit, ita absolutarum est qualitatum, si viri ea utuntur docti, eloquentes et ad socialitatem nati efformatique.

*) Шестоножни ямбически у правилу складногласни стихъ съ одцекомъ на среди, чимъ се одъ Триметра разликуе. Онъ се одъ половине 12. и у почетку 13. столѣтія употребљавао. О первоначалности имена нѣговогъ различни различна наводе; найкероятније є пакъ да Александру одъ Бернай или Паріза своє бићє благодарити има, когъ му є и име преденуто.

**) Первоначално зовесе свако одѣлениє строфа какве манѣ или дуже песме, често и читава лирическа песма одъ єдне само строфе.

Пр.

поезіи давали, и чему су временомѣрие и ритмусъ необходно нуждни за дати іой чрезъ то найвиши степенъ живости и угледности, єръ методично-музикална отношения незаустaвно на уво и срдце дѣйствую. У римскимъ стихотворенияма узбуђуесе внимание само чрезъ то, што се смисао надъ тоновима узвисуе, кои неблагогласие и нескладность ова сакрива и непримѣтнима чини: само нетреба да у суденю о доброти славянскогъ Хекзаметра и Пентаметра за правило узмемо ново европейске н. п. таліянски, L' armi e (l' uomoio) canto il (qual da) sponde di (Troja"; или француски: „L' homme et les (armes je) chante, le (quel des) rives Troy) ennes;" или немачки, у у комъ никакве позиціе ни складности нема: єръ овде показуе намъ се онъ сасвимъ у своіой старой пуности и величеству, у началномъ, епитета забацуюћемъ складномъ полету и благогласию, будући е онъ овде изъ точногъ опредѣленя количества слогова, изъ непокретне и несвоєвольне прецизие стопа, изъ слободногъ удаляваня живоописуюћи прилагателни одъ ньиови существителни сложенъ и саставлѣнъ. По гдикои немачки, да и сами Фоссови хекзаметеръ морамо двапутъ трипутъ прочитати и шкандирати, докъ при климатаюћемъ количеству корену непринадлежећи слогова, при слабой смѣси трохеа, шподеа и дактилла напоследку єдва за хехсаметеръ нужени шестъ стопа нађемо. Читаймо Ческе

хекзаметре одъ Винарицкогъ, Словенске одъ Холли или Србске одъ Катанчића, они ни најманѣ грчко-римскимъ неуступаю; читаймо польске Штанце одъ Кохановскогъ или Красицкогъ, или Краньскословенске одъ Прешерна и друге, и ми ће мо іи съ талиянскимъ непостидно упоредъ ставити моћи. И сама непосредствена кћи и наслѣдница класичногъ поля, новогрчки єзикъ несме се са своимъ поремећенимъ формама, прогутанимъ слоговима, изопачењимъ речма и са своіомъ помодарномъ прозодиомъ са славянскимъ мерити. — Славянинъ имаде найлепшу прилику у своме народу за оно што є улюдно т. є. чисто човечно воспитати се, и постепено къ овоме узвисити се. Онъ се може у овоме у поєдинимъ племенама упражнявати, своє чувство човечности тиме све више подизати, свою любавь све надалѣ разпростирати, одъ особе на племе, одъ племена на племена, одъ племена на народъ, а одъ народа на човечество. Другіи су народи одвећъ у свою народность удубљени, одвећъ онимъ патриотизмомъ, кои само єдно отечество познає, обузети, и у свою стару и богату књижевность залюбљени и заслеплѣни, него да бы се одъ ове отргнути и у єдномъ новомъ елементу слободно мицати могли. Кодъ другіи народа іоштъ є човечность народности, кодъ Славяна є народность човечности подчињена. Све ово скупа узимаюћи: величину на-

рода, нѣгово положение међу више части света, климе и поднебия, вѣроисповѣдания и цркве, єзике и стихотворство, составъ народа — довольно намъ ємствує, да є Славянски народъ за оно велико, нѣму самимъ временомъ и редомъ народа наложено опредѣление већъ сазрео, єръ онъ има къ томе изискуєме способности, свойства и средства у пуной мери. Божественый промисао неможе себи противусловити: онъ мора съ єднимъ тако великимъ, дугоживећимъ, богатоподаренимъ и млогоискуснимъ народомъ найпосле и велике цѣли имати; за єданъ єзикъ, кои є онъ на мирномъ наравномъ путу безъ насилства и крви, тако широко на поврности землѣ разпространио, кои є онъ одъ толико столећа чувао, воздѣлавао и изображавао, и утако млогостручнимъ непогодама неугодни обстоятелства бранио и задржао, за такавъ народъ и єзикъ заиста є онъ важно опредѣление заштедио: само мораю слвяни, да овай мигъ и путъ промисла разуму, и нѣму слѣдую. Ово осећаю и предчувствую и сами странни списатељи н. пр. J. P. Falmerayer кои у своіой исторіи о Мореи страна 5. Каже: садъ се чини да владарство надъ родомъ човеческимъ одъ Латинскогъ и Германскогъ народа одступа и да навелики Славянски Народъ прелази. Славяни нека дакле продуже душевни животъ човечества, нека буду посредственици старогъ и новогъ света, востока и юга; нека стареће стихие

просвештения подмладе и за човечество оснаже; и одделѣне интелигенције саедине къ єдномъ чисто-светлећемъ огню за будућностъ, укратко, они треба да ону изъ старопомодарни просвештения стихия, съ начала у ове ставлѣнимъ наравнымъ развияня процесомъ добивену, и оцећиванћмъ чрезъ више столѣтия изчишћену човечностъ свате, уживоту и у кньижевству предоче, измећу осталимъ другимъ народима понаивише представе, облагороде и далѣ поведу. Заиста єданъ красанъ, чести пунъ и узвишени задатакъ! онъ є зноя благородни достоянъ. Наравно да къ тому іоштъ времена треба, може быти іоштъ читаво столеће, али темель мора му се іоштъ садъ положити и съ узаймностћу почетакъ учинити. Будућность пупи и цвати само у и изъ садашньости: ко ову почитовати незна, како се може чему доброме и великоме надати? Ко жели вођа времена и носиоцъ просвештения быти, тай не треба да слѣдує обстоятелствама, него да имъ предходи; ко жели за средоточие да служи, у комъ се различне силе времена и народа за обште далѣ просвештение саюжаваю, тай нетреба да самъ свое силе просипа и себе слаби, него ове купи и себе укреплява, єръ текъ vis unita agit. Шта садъ дакле иште наступаюће време одъ они, кои су за носиоце вечитогъ т. є. истинитогъ доброгъ и лепогъ позвани? Ко вѣчито у нѣговомъ правцу спроводећи, противположения

времена, коя къ развитку онога служе, часъ задржаваюћи, часъ подпомагаюћи, часъ посредствуюћи лати се, то є носиоцъ вечитогъ. Одъ старогъ къ романтическомъ, а одъ овогъ къ човечества основу, єсть заиста велики скокъ, али башъ у таковомъ противоположению и развияню показує се животъ човечества найживлѣ, єръ у ньима видимо, како се найдальние крайности опетъ зато у течению времена и променителномъ цветаню просвештения народа хармонически разрѣшаваю, зато неможемо између ова три основоположения никакву граничну линію вући, єръ ове зарашћую и губесе безъ да се познає, єдна у другой. Неочекуймо никаква чудеса ни преврать света при прелазку и промени просвештения стихия. Све ће своймъ обичнимъ путемъ ићи и живити и то тако мирно и наравно, као да се неби ништа догодило. Човекъ єсть и остає себи свагда найближи, найзнаменитіи и найлепшіи у безконечномъ свету: дубоко подъ нѣговимъ ногама стои тавни животиня светъ, а превисоко надъ иьимъ Божество у своймъ тайности пуномъ светломъ величию. Какве му драго промене свету, каква му драго развияня човечеству іоштъ предстояла буду, опетъ неможе пре, већъ єданпутъ добивени и подигнути духъ у чистой и правой художества и науке човечности пасти и изгубити се, развѣ са самомъ пропастћу човеческогъ рода; онъ є требовао као што смо

видили више народа и столећа да га произведу и граждано-светски облагороде, и сама ова дуга и скупа прошастность добра намъ стои за постояну нѣгову будућность. Добро зактева свугди и свагда найвеће пожертвование и ступа само после дуги жестоки боля у животъ. — О да срећна времена, кадъ ће одъ другіи народа высокопочитованъ Славянинъ съ великонародномъ гордостћу на свой народъ, на ово узвишено срећно испунћно опредѣление погледати моћи! — Просвештенѣ и кньижевности другій народа нећею нити мораю због тога престати или пославетитисе, они ћеду и далѣ живити моћи, алъ ћеду само ньиове романтичне са човечности стихияма променути и къ Славянима ближе прилюбити се, себе поредъ новогъ чрезъ ове изображеногъ и негованогъ основоположения чистогъ човечества изчистити и подмладити морати; или ако то неучине, то ће ду они оной судби подлећи, коя све съ гаћа, што преживи и съ крилатимъ временомъ далѣ неступа: они ћеду престарити и у обштой реки просвештения изгубити се.

§. 15.

Опровргаванѣ неки сумньіи, пребациваня и промишляваня у смотрению ове узаймности.

Говори се „Славянски народъ већъ дуго

живио и спавао, дуго у станю подярмленя и непросвештеня налазио се; дуго огугланѣ и отудъ порођена vis inertiae чине га неспособнимъ за узаймность и разрѣшение оногъ великогъ задатка.“ — Да рекнемо да в ово криво мѣние и истинито, за народъ неважи никакавъ законъ застарѣлости (Praescrio). Народъ кои в више столећа спавао, туђъ ярамъ носио и одъ просвештеня далеко заостао, има толико исто права да се пробуди, да се ослободи и изобрази, као и они, кои то већъ одъ више столећа притяжаваю и уживаю. Дарови Божіи су непрепродавми, и ко мисли, да в кои народъ властанъ слободу и право просвештеня свога суседа заедно и нѣгови наслѣдника иасвагда удручити и уничтожити, тай се люто вара. Истина, мисмо се мало задоцнили: али съ тимъ смо млађи; ми знамо шта су другіи народи учинили, а шта ће мо ми учинити, то они незнаду. Господаръ света дели ролле у великой овой Драмми свакомъ народу, свакомъ Столећу и свакой Епохи света; єданъ народъ мора манѣ, другіи више чекати и зрети, докле редъ на нѣга недође. Животъ народа неступа єднимъ скокомъ одъ детинства на млађаность — или человечески возрасть. Што брзо расте и зре, то брзо и одпада. Пешчани каменъ и драгіи каменъ обов су каменѣ, али први се начини за неколико месеци, а другіи текъ за неколико столѣтия. И већъ су Славяни

времену сходнимъ подмлађиваню узвисили се, и на она основоположения и степене просвештения попели се, кои истина, до найвеће мудрости и прекомѣрне изображености недопиру, али коя су довольна за животъ одржати и опредѣлити га. Већъ починю нека племена са своѥсталнимъ кньижествомъ за чврсте и неумориме радиоце своѥ новоѥ и великоѥ душевноѥ царства сазревати.

Говори се „Славянски ѥ характеръ врло благъ, тихъ и мекъ, онъ нема потребне силе за таково што велико као што ѥ Узаймность, или као што ѥ преузиманѣ и испуненѣ великоѥ оноѥ опредѣления.“ На то одговарамо ми, да ние нуждно Славяниномъ быти, само треба да мислимо, пакъ онда да се осведочимо, о сили и енергіи ѥдноѥ народа, кои ѥ храбростѣу и отважностѣу своіомъ владу надъ десетомъ части света добавити могао, и себе у найвећимъ непогодама толики столећа подъ найжесточіимъ нападенияма толики непріятеля до садъ задржао и укрепіо. На сваки начинъ нису се отимали Славяни за господарствомъ света, нити су се занимали са крвопролитиѥмъ и подярмльиванѣмъ другіи народа, ѥръ су слободу и у непріятелю любили и почитовали, ѥдномъ речи, они су любили више миръ него ратъ. И ми кажемо съ Хердеромъ: „Будући да се не може другчиѥ мислити, него да у Европи законодавство и по-

литика место войничкогъ духа све выше мирно работанѣ и трговину народа међу собомъ подстрекаваю и подпомажу, тоће ду се и Славянски народи єдномъ одъ дугогъ сна пробудити, и са свои красни предѣли, одъ азиятическогъ мора чакъ до Карпатски гора, одъ Дона пакъ до Мулда као са своіомъ властитости ползовати.“ — Времена су се яко променула. Човекъ нема благородние речи за свое опредѣлеиие одъ себе самога, то єсть човечностъ, єръ онъ є подобие Божие, а Богъ є любавь и благость. Свагда дакле и непрестано нека се стара нашъ народъ да благороднию мисао, нѣжние чувствованѣ и нѣму уроѣену добровольность, благость и тихость као найдрагоцѣніи бисеръ унутарнѣгъ своегъ народнѣгъ живота сачува. Блага мисао, коя є собственность єдногъ детинѣгъ, млогоиспитаногъ народа, єсть найсигурніи знакъ праве и чисте човечности. Ова сердечна благость єсть она мисао, коя са своимъ расужденияма и дѣлама никога невреѣа, никадъ ние тврда, іогуната и свирѣпа, коя горчину живота терпѣливо сноси, неправду гледи да ублажи, неживи съ грабежи, него своіомъ заслугомъ; радие чисте, тихе и мирне предмете себи за посао избира, н. п. землѣдѣлие него шумне и крваве. На овомъ ће путу нашъ народъ крону човечности и благости са силомъ заєдно получити.

Говори се „Верло велика разлика сла-

вянске Аз-Буке млоге ће одъ ове Узаймности поплашити и одбити, єръ сваки неће имати волю, до десетъ различни буквица да учи.“ — Али Узаймность є већъ одъ части число тіи Аз-Бука умалила, правописе прекроила и скратила, и іоштъ ће више учинити; она ће ји надеждно на три само довести т. є. на глаголитску, кирилску и латинску. Ако се кои наће да волѣ и отважности нема саме буквице научити, у томъ заиста Славянски народъ ниє млого изгубио. У осталомъ желили бы да сви славянскіи правописа фабриканти и умножатељи Аз-Бука речи Іов. Херкул. Граммат. Будимъ 1826. с. 3. 4. запамте: „Non tantum Slavicae, sed aliae etiam nationes cultiores desiderio ardent literas communes Slavici sermonis habendi, ope quarum tanquam atpissimae clavis tandem aliquando tam late patentis linguae janua reseraretur. Slavas Nationes ad hoc cohortatur mutuus amor quem eis natura indidit, alias gentes utilitas, ut modo quam facillimo cum 70. millionibus hominum Europeorum colloquerentur. Hinc tantum efflorescet etiam penes diversitatem geographicam, historicam et politicam, exportata Unio in Literatura inter omnes Slavos, sive verus Panslavismus.“

Найпосле може се казати: „Славянска Књижевность ондакъ бы се са своимъ саюзомъ Узаймности само єдной мозанци уподобила, само єдномъ великомъ торжишту или єдной

разношарной пияци наличила, на коима бы се дѣла разни племена и єзика као Грци и Французи, Енглези и Єрмени, свако у свомъ особитомъ ношиву и говору тумарати видили и чули.“ — Ми одговарамо: и єдна добросложена и майсторски израђена мозаика єсть лепа, она има видъ и животъ н свагда є боля, него досадашня disjecta membra Славянскогъ народа и књижества Єдно торжиште или єдна пияца разнородный люди и єзика неће и неможе Славянска књижевность быти, єръ сви су Славяни само єдна крвъ, єдно тело, єданъ народъ, и сва њиова нарѣчия єсу єднородна; различность изображения Славянски племена єсть само различность степена, а не вида. Досадашньи животъ Славяна мора ма како свой стари безвидни изгледъ са єднимъ опредѣленимъ видомъ променути; интересси народа ишту то заповедаюћи, и сваке сумнѣ мораю овде онемити и сва размишляваня исчезнути. Што є добро и нуждно, то є и могуће; што є кодъ другіи народа у другимъ обстоятелствама и отношенияма могуће и у дѣйство приведено, зашто то исто и кодъ насъ небы быти могло у књижевномъ отношению. Владѣтельи држе заєдно, аллираю се и сроћаваю по целой Европи; трговци имаю своє куће и тамо и овде, у Лондону и у Паризу, Неаплу, Хамбургу, Бечу, Петрограду: Европа њиово є отечество; Швайцерски солдати и Француски официри служе у Турской

у Америки и свима частима света, да, сви Европейци стоѣ чрезъ Поште и Новине у ѣдной обштности. као да бы подъ ѣднимъ кровомъ ѣдно съ другимъ живили: само су Славянска племена оделѣна, разцеплѣна, и ѣдно друго непознаю-

§. 16.

Користь ове Узаймности за Славяски народъ по наособъ.

Полза ѣ ове Узаймности велика и многострука.

1. Душевна, народногъ просвештеня тичућа се. Народно изображенѣ зависи одъ народне кньижевности; обоѣ пакъ успѣваю тимъ брже и срећниѣ, што ѣ већи ньиовъ кругъ и игралиште, што слободниѣ далеко и широко одъ брега на брегъ, одъ ѣдне землѣ до друге на свои крили летити могу. Ѣръ изображенѣ и кньижество налазе овде не само више узбуђеня и подпираня, него добиваю такођеръ и ѣданъ млогостручни, узвишени, чисто човечески карактеръ, у комъ не само зраци села, варошица, шкока, цехова, него читави земаля, народа, да и читавогъ човечества показую се. При овой Узаймности сматраће се нашъ читавъ народъ као ѣдна фамилия нѣ-

гово изображенѣ быће велико, нѣгова кньижевность сяйна. Кньижевность то есть нека небуде неуредно нагомиланѣ писмени производа, не празна и безъ цѣли мложина одъ списака и спнсания, не оскудна сбирка кньижевни сачинения, коя обшти духъ не оживляваю, и гди народньи характеръ изображенъ (ausgeprägt) ние: него єдинство и саєдиненѣ списательски дѣла къ єдномъ целомъ чрезъ народность; него собрание одъ списания и кньига у свима струкама, ков се чрезъ єдну известну наравну систему, ако не одма, а оно постепено у разнимъ човеческимъ добама и постепеномъ изображению мѣусобно у савршенствую, и у коима читавъ народъ сокровиште свога духа, добитъ свога живота или оно нѣму свойственно светаосмотриванѣ за саданьи и будући светъ полаже. Ова Узаймность быти ће за нашъ народъ богати изворъ велики дѣла; она е условие велики списательски дѣла и учени предузиманя, она е найсигурние средство противу народнѣгъ изможденя, она ће за кратко време невѣроятна учинити, особито онди, гди явно мнѣние и слободно народнѣ развиянѣ ние сасвимъ удручено. Люди творе само зато мала, недостойна и презрителна, єръ мало мѣрило за премерити ньиова дѣла имаю, єръ само предъ єдногъ ограниченогъ и нискогъ судію ньиови дѣла и сочиненя предстаю. Ступели пакъ у духу предъ наймудрие и найболѣ ньиови со-

народника — и современика, поставелъ се у мислима предъ оно велико чести достойно собраніе читавогъ народа, то се ондакъ и ньновъ духъ самъ одъ себе развия, срдце ньиово ондакъ тежи, за онимъ честнимъ одобренѣмъ и признанѣмъ славоревньиво къ великимъ чувствованяма и добродѣтелима, перо се одушевлява и крила добия за дѣла, коя су вѣчна и неумрла. При садашнѣмъ разцепле. ню и равнодушию, морала су по єдина Славянска племена безъ кньижевности, слѣдователно и душевно — слаби, непросвештени и ненаучени остати. Зато и є тако често и постизавала поруга и презренѣ туђи народа, кои су мыслили, да Славянинъ никакве силе нема у чемугодъ за човеческо изображенѣ себе заслужнимъ учинити, шта више, ни способности, да оно одъ другіи изнађено ужива. Ова поруга и подсмей отровала є себеосећанѣ и себепознаванѣ Славяна тако, да є изъ поруганогъ поругатель своегъ рођеногъ народа постао. Тако є представляо Славянинъ найчудноватіе у Исторіи никадъ нечувенно и невиђено позорие єдногъ народа, кои є найлепша чувства любави, почитания, удивленя и послѣдованя съ добровольномъ подашностѣу прама свию туђи народа разкошно просипао, а за самогъ себе понижаваюћу срамъ, недозрелостъ, малодушіе, противовольство и непочитанѣ задржао. Никадъ му ніе на паметъ падало, да єданъ велики народъ тако-

ћеръ и велике задатке и дужности за светъ и цѣли човечества имати мора, слѣдователно да има и велике дарове и средства у себи за разрешенѣ ови задатка. Славяни будите дакле найпре съ прођу васъ сами праведный, пре него што одъ другіи правду и почитанѣ узиштете. У свету узима се како по єдини човекъ тако исто и народъ за онакогъ, како се показує, али и онъ се мора за штогодъ показати. Радиє се трпи немиранъ и неугоданъ, него незнатанъ и неваљо. Тако се држи да онимъ людма и народима нисмо ништа дужни, кои мисле да сами себи нису ништа дужни. Употреблявайте скоро сва могућа, да се само заборави, да є єданъ тако стари и велики народъ до садъ на обштой драгоцѣности человечески мисли, на усавршенствованѣ ходожества и науке, накратко на развиянѣ духа и живота само єданъ и то одвећъ мали прилогъ принео. Млого маньи и млађи народи превозишли су насъ у томъ призрению, и далеко за собомъ оставили на путу послованя человеческогъ просвештения. Да бы дакле и ми такову заслугу придобити могли, зависи само одъ кньижевне наше слоге и Узаймности.

2. Економическа полза: Списатељи добиваю чрезъ то єданъ велики читаюћи публикумъ, продаю млоге екземпларе одъ свои списания, добиваю чрезъ то награду за ньиова

дѣланя, и нећею чрезъ предузиманя и писанѣ кньига више пропадати. Єданъ списатель, кои є само на свое нарѣчие ограниченъ, єдва само толико кньига печата, колико є нуждно да трошакъ печатнѣ подмири. Докле годъ поєдина Славянска племена у своіой неузаймности и отуђиваню остану, донде нећеду цветаюће и постояно кньижество имати, єръ оно є само онди, гди млого кньигокупаца и читателя имаде, млого читателя само има онде, гди є млого люди, а млого люди само онде, гди є єданъ велики, пазећи се, узаймно познаваюћи и люблѣћи народъ. Зато и путую Маћари, што су само єданъ мали народъ, у друге части света, у Азію Монголцима, Тибетанцима и другима, да бы тамо свое предке или браћу, или єданъ ньима баръ подобанъ народъ нашли, и чрезъ то єданъ велики просторъ или публикумъ за свою кньижевность добыли. Цветанѣ кньижества, єзика и изображеня єдногъ народа, ма да оно како унутарнѣ успѣва, подпомаже се и поспѣшествує, то опетъ ако жели да не заостане, нуждно му є да и споляшнѣ свое границе разшири. Да бы ми пакъ ове разширили, нетребамо ни путешествия, ни войске, ни побѣда, само треба да оне насъ разставляюће зидове срушимо, или прозоре и врата ради лакшегъ сообращения на ньима пробиємо, да бы тако єданъ велики народньи домъ представили.

3. Полза єзика: свако нарѣчие добива

чрезъ то чисто човечно изображенѣ, право славянски ликъ, стимъ ће се больма одъ свию барбаризма сачувати, туђе речи и израженѣ искоренити, Латинизме, Германизме, Тартаризме, Мађаризме, и т. д. одъ себе одбацити, и изъ чисто Славянскогъ извора себе обогатити моћи. Срећа є за єданъ єзикъ, кои се жели у изображеню и кньижевности узвисити, што млого нарѣчия имаде. Племена народа и ньиова нарѣчия жиле су, а кньижевность и єзикъ єсу стабло, коє изъ жила сокъ, силу и крепость сиса. Зато су мали народи у почетку свога изображеня и кньижевности по правилу принуђени, млоге сакате, изъ воздуха поватане речи ковати, или іи одъ другіи инородніи єзика узаймити, єръ ньиовъ єзыкъ млого корени речи, а никаквогъ другогъ нарѣчия нити какви другіи народньи племена има, коя бы имъ изъ ньиовогъ живота жива израженя позаймити могла. Напротивъ познато є, да єзици велики народа као на пр. немачки, велико своє наравно богатство, свою грдну образимость и млогостранность управо своимъ млогимъ нарѣчияма и племенма има благодарити, изъ кои списатељи као изъ неизцрпими рудокопня ваде. Славянски єзикъ са свима своима нарѣчияма пливаће онда у свой пуности као што ни єданъ, а тому ништа више нетреба, него да се међусобно и то изъ седамъ дубоки и богати извора почерпава; то єсть: 1.) изъ старославянскогъ цр-

квеногъ како кирилскогъ, тако и глаголитскогъ єзика; 2.) изъ богати новооткривени кньижевни отломака стариєгъ времена, као н. пр. Кральодворскогъ рукописа, Игоровы похода, полячки Псалтира, рукописа у Рагузи и. т. д. 3.) изъ саданѣгъ рускогъ, 4.) србскогъ 2.) полячкогъ, 6.) ученогъ ческогъ єзика и кньижества, 7.) изъ народньи песама, народньи приповедака, пословица и загонетки простога народа, изъ Идіотике и провинциализма различни земаля и предѣла, нарѣчия и поднарѣчия. Стихотворци можеду особито млого на овомъ путу Узаймности учинити, и найлакше нове одъ друге браће узаймлѣне речи и окретности у своя нарѣчия уводити и пресађивати, єръ намъ Поезия у златнимъ облогу (Einfassung) и благовонимъ мирисомъ такове добродошлима и домаћима чини, и ньи не строго разчленаваюћемъ несносећемъ разуму, него люблѣћемъ срцу и свеобузимаюћой фантазіи предлаже. Чудити се морамо како се єзикъ и понятиє у томъ призрению у новіой ческой кньижевности черезъ Юнгмана, Ханка, Пресла, Марека и. др. обогатило. Само нетреба противъ подобни присвояваня одма као Негедли и Палковићъ вику да подигнемо, єръ єдна изъ унутарнѣгъ народногъ живота нехотице узета и появлѣна речь, свагда є боля, народния и привлачителния, слѣдователно и дає се лакше присвоити, него єдна съ намеромъ скована, у другимъ нарѣчияма

већъ одавна може быти употребљавана, и башъ зато одъ ови одцеплѣна, или съ њима у безполезно ревнованѣ и неприятельско положение ставлѣна речь. Поляци и Русси окану ће се ондакъ свои грчки, латински, француски, и шведски терминология и технически изражения у художеству и наукама, такова са чисто Славянскима чрезъ Чехе одъ части добивенима и сготовлѣнима заменути, и тако заедно понятия и науке у унутарньи животъ народа пресадити- — Са овомъ Узаймности добиће се и благогласие у свакомъ нарѣчию, еръ ће се суровость и тврдиня речи едногъ нарѣчия чрезъ већъ углаѣения изражения другогъ нарѣчия умекшати и угладити моћи, и зато опетъ остае све наше, то есть Славянско. Пребациванѣ неко да ће мо на тай начинъ нашъ езикъ по русити, по полячити, по чесити и т. д. као што таково пребациванѣ ние Славянско, не заслужуе ништа друго него да изсмеяно и презрено буде. Што е Славянско, ма гди было, наше е. Ово наше на овай начинъ лако учинѣно поравнанѣ, будући намъ ползу нашегъ матернѣгъ езика предъ очи ставля, и цену нѣгову познавати насъ учи, съ друге ће насъ стране одъ преценѣня нѣгови преимущества сачувати, еръ управо е непознаванѣ и ентузиазмусъ узрокъ, да насъ оно, што е наше заслеплява, и до неправде доводи. Нетреба дакле да презиремо и изсмеявамо оно, што за наше уво добро не звечи

у другомъ каквомъ славянскомъ нарѣчию, кое є може быти у суровиємъ и дивльиємъ предѣлу образило се: него сваки нека остане своимъ нарѣчию вѣранъ, све болѣ чуюћи, строжиє испитуюћи и дивећи се, како єданъ и исти єзикъ подъ различнимъ поднебияма развия се, мичесе и образує се, и како поредъ свега тога главне черте и трагови народногъ духа нигди и чрезъ ништа немогу се избрисати.

4. Политическа; политическа полза Узаймности єсть такоћеръ двогуба:

а) Споляшня; побуне и подизаня Славяна противъ Владаоца, кои другимъ народима принадлеже, и подъ чіимъ скиптровима они стоє, престаћеду, єръ са таковомъ Узаймностћу престаће и желя за саєдиненћемъ са другимъ Славянима, или ће баръ здраво ослабити. Они ондакъ никаквогъ узрока имати нећѐду одъ ови одустати, сваки ће кодъ своє куће остати, єръ ће сваки оно кодъ куће имати, што бы кодъ своєгъ суседа добио. Шта више, подъ туђимъ не-Славянскимъ Владѣтельима, ако су ови толерантни, наћићѐду маня Славянска племена више ємства и безбѣдности за шпециялну самосталность и постояность ньиовогъ нарѣчия, кое бы иначе подъ владѣтелѣмъ єдногъ другогъ силниєгъ Славянскогъ нарѣчия, по законима привлачѐне силе, одъ овогъ сасвимъ прогутано было, или баръ съ ньимъ стопити се, или напослед-

ку саевимъ изчезнути могло. И саме владе, коима просвештенѣ ньиови народа на срдцу лежи, не само што нећеду овой невиной благотворной Узаймности противити се и на путъ іой стати, него шта више, іоштъ ће ду с мудромъ обозрителностћу неговати и отечески подпомагати. Та и само благоразумие и човечность совету, да єдно далеко разпростръто чувство, кое се у явну нужду обратило, непријателски ненападамо, него да га само предосторожно управлямо, свагда у трезномъ безстрастномъ разположеню задржимо, и на прави путъ изведемо, да бы тако безъ заблуденя свою мету или цилъ достигло.

б) Унутрашня; тако ће ду и сваће, ревнованя, боєви и ратови Славяна противъ Славяна престати, єръ све увреде самолюбия и суєтльивости другіи племена и нарѣчия, сва подизаня єдногъ племена преко другогъ, свако теженѣ за првенствомъ и оно отудъ проистичуће угнѣтаванѣ другіи Славяна престатиће. Свако племе биће онда єдна планета, коя се около єдногъ обштегъ сунца окреће, на друге узаймно дѣйствуе и своимъ особенимъ путемъ корача. Ондакъ ће мо признати, да сва Славянска нарѣчия своя особита преимућства и красоте имаю: да оно єдно силу и величество има, као руско, друго приятность и сладкость, као ньольско; треће има великолѣпну класично-размѣрну складность, као чеško-словенско,

четврто херойство, ватру и жаръ као србско и т. д. и да опетъ све ове свойствености и преимућства изъ єдногъ извора теку и у єдной горећой точки народногъ развияня сѣдињаваю се. Шта є Полякъ Казимиръ Бродцінски (Pisma Rozmaite, w Warszawie 1830. Tom. 1. S. 17) у обште о народима у Европи казао, то се може повдинце и о славянскимъ племенама и нарѣчияма казати: „кньижевной повѣстници нашегъ времена ми смо по већой части дужни благодарити за оне лепе черте нашегъ времена, да сви народи свою важность узаймно познаю, да ій различность неодцепльива, нити єдне предъ другима понижава; да сваки народъ, што є изображеніи, тимъ се више обвезанимъ осећа заслуге и собственности другій почитовати и ньиову особеность цѣнити. “

§. 17.

Споляшня припятствия ове Узаймности.

Ова су припятствия двогуба: съ туће стране и съ наше стране. Кодъ европейски народа владаю іоштъ млога предрасуждения и предпринята мнѣния о Славянима, они имаю често зазоръ и стра одъ ньи, ков обштой овой Узаймности на путъ стати могу. Како іоштъ млоги не-Славянски списательи о Славянима и ньиовомъ єзику мисле, и явно пишу,

можемо у Шаффариковой Исторіи Славянскогъ єзика и књижевности, Будимъ 1826, 46 — 47 и у Wyklad ku Slàwy Dc. Стр. 457 — 472 читати. Имали у явнимъ листовима гдигодъ кои саставакъ о Славянима, гди се небы одма съ бабскимъ предрасудима съ ньима, као съ каквимъ страшиломъ, кога се бояти морамо, плашило? Имали гди годъ кои чланакъ о ньима, гди одма небы о сѣверномъ колосу говоръ быо, гди се небы о политичнимъ опасностима сумняло или снивало, и на овай начинъ Славяне подозрителнима чинило, племена єдна противъ другіи дражило и подбадало, и найпросвештение найслободние државе уплашити тело? Светъ є према Славянима као одзивъ (Echo) кодъ Тихона на блатномъ єзеру у Угаріи: єдносложне речи: *) (Schimpf) грдня, (Spott) поруга, (Furcht) стра, (Hass) мрзость, пофторава онъ гласно по десетъ пута, речи пакъ одъ два три и више слогова, као: заслуга, добродѣтель, любавь, благодарность, награда, єдва єданпутъ промрмля. Славяни су псовани и презирани были у пређашньимъ обстоятелствама: добро дакле, садъ іи нетреба хулити и на путъ имъ стати, кадъ оћеду свое станѣ да промену и поболшаю. Алъ на жалость ние тако. Имаде іоштъ у Европи народа, кои свакогъ Славянина вообште за не-

*) Ове се речи нису на нашемъ єзику тако превести могле, да буду одъ єдногъ слога, као у немачкомъ єзику. Пр.

пријателя свога народа, свакогъ съ њима обште отечество имаюћегъ славянскогъ списателя као издаицу отечества, и сваку Славянску кньигу као убитакъ свое народне кньижевности сматраю. Зато неможемо иначе него хвалити Славянско либерално сношение прама дугима, у њиовимъ земляма живећимъ народима. У Петрограду имаю Немци њиове немачке цркве, школе, театре, цеове, и шта више, њиове законе и власти; у Варшави и Краковой уживаю они слободу као и кодъ куће: ни еданъ Руссъ или Полякъ ние имъ забранио кньижевну Узаймность съ другима племенма у Немачкой имати; у Прагу има едно заведение за катедру маћарскогъ езика, ниедномъ Чеху ние наумъ пало, да такову уничтожи, или е кодъ народа и правителства у подозрение доведе. Ту се већъ показуе духъ човечности. У противномъ случаю мало е њи, кои су као Шлецеръ, Хердеръ, Гримъ, Гете, Терезе Якобъ себи труда дали, Славяне и њиовъ езикъ найпре познати и научити, и текъ онда о обоима судити. Ми iоштъ напредъ припознати морамо, да за такова списания слабо маримо, еръ Славяни одъ неко доба на хвалу и руженћ страни народа, особито Немаца, ни мало негледе. Ротекъ у своiой Всемирной Истории назива руски езикъ робскимъ езикомъ, а сигурно ние ни три речи руски знао. Фалмераеръ у своiой Истории Морее стр. 203. назива Славя-

ие по нарави неблагородние одъ Немаца еръ се они стр. 228. са землѣдѣлиемъ художествомъ, трговиномъ и мореплавствомъ, а не съ ратовма и аранѣмъ занимаю. Али Славяни имаю о речи благороданъ сасвимъ другчие понятие; кодъ ньи когодъ благороданъ може быти само на свой собствени трошакъ, а не на туђъ и съ увредомъ туђегъ права, а одъ грабежа живити, кодъ ньи е неблагородние, него одъ землѣдѣлства и трговине). Чифутинъ Менделзонъ у своіой Германской Европи, Берлинъ 1835 год. благодари Маћарима у име Немаца, да су ови год. 894. Славяне на Дунаву Панонскомъ разбили, и стимъ Немачку одъ Славизираня сачували. (Славяни никадъ нису были завоеваюћи народъ, они су іошть одъ давна врло волели и почитовали слободу, у своима и у странима; они су были выше благородніи и човечніи, него да бы коме свое нравн, езикъ и народность наметути тели, ньиова разширеня била су безъ цѣли, ньиова заниманя невина; Славяни су праву благодарность Немачке заслужили, што су они 1241. за цело Християнство опасне Татаре на Хани подъ Ярославомъ, и год. 1683 Турке на Дунаву подъ Собѣскимъ потукли, и тако Немачку одъ Тартаризираня и Турцизираня сачували). — Немачки еданъ евангелически парохъ у Сорни у Лужици, Риттеръ зовоми, не давно е у Лужичкомъ магазину год. 1825 трудно се доказати, да е Славя-

но-Србски єзикъ за Прайску владу тамо опасанъ, и за законъ християнски убиточанъ, и зато да се што скориє у таманити гледи. (У Руссіи, Польской и Србіи у средъ недара Славяна, читава су немачка поселения, вароши и предѣли: єсулъ и ови тамошньима владама и црквама опасни и шкодльиви? Живи да живимъ!). * Француски Херцогъ Choiseul ниє тео Руской Царици ни титулу „Majestè Imperial“ дати: онъ се обрати на француску Академию, коя є морала изяснение одъ себе дати, да то ниє чисто француско изражение. У кратко, найвећа часть инородни списателя, кои су о Славянима писали или и данасъ іоштъ пи-

*) Шта є понемченѣ Срб-Славана у Немчкой, именито у Лужици принело, признаю и сами понемчителы, и то не безъ стида и каяня н. п. David Traugott Kopf, у своимъ у „педагогичкой Немачкой“ Berlin 1836. K. II. печатаномъ животоописанию, C. 81. „Mein Bruder, Schulmeister in Greifenhein (славянс. Малинъ, у дольной Лужици) arbeitete an der Verdeutschung der Kinder, ja der ganzen Gemeinde mit einem Eifer, der Alles erzwingen sollte. Ich sein Gehülfe folgte ihm, denn ich konnte noch weniger als er es ahnen, dass dieser Eifer ein falscher sei, obgleich mir eines klar war, nehmlich: dass den Leuten in Greifenhein bei einer zwar glättern Aussenseite doch das biedere, treue Wesen, die ernste Religiosität, der Fleiss und die Ordnung bei der Arbeit u. s. w. mangelte, wodurch die Sorben, die man ruhig Sorben bleiben liess, sich auszeichneten.“ —

Овимъ примерма и искуствама нека се Г. Ріхтеръ поучи.

шу, уподобляваю се онимъ нечистимъ животиняма, кое свуда само блато траже, да се у нѣму ране, зато и тамо, гди се иначе врло чисте улице налазе, свою нюшку у сваки угаль забадаю, да бы само какву годъ гомилу ђубрета нашли. Кадъ бы ти нюшительи намеренѣ имали погрешке откривати и такове поправляти помагали намъ, то бы онда они похвалу и благодарность заслужили; али да то ньина намера ние, показуе огорчение и злоба скоима они такова чине, и своевольно прећутанѣ свега онога, што е добро и похвално. Подобна заслепленя само су знаци незнаня, оно лишава еданъ народъ свию нѣгови преимућства, коя изъ чувства едногъ чисто човечногъ, либералногъ народногъ разположеня и познаваня, наука, знаня, нрави, обичая, уредби и закона другіи народа теку. Само обште знанѣ и кньижевность разсеяваю међу разне народе духъ поболшаня и узаймногъ почитания, умаляваю духъ понижаваюћу народню мрзость, подаю срдцу нѣжность, разуму узвишеность и умствованю о другимъ народима више справедльивости. Сви противници каквогъ доброгъ и великогъ дѣла удараю на живу жеравицу, коя пршти и тамо запалюе, гди иначе никаквогъ дѣйствия неби имала. Нама Славянима при овимъ предрасужденияма окружаваюћи насъ народа ништа друго неостае, него да дѣломъ покажемо да су такова неоснована и да смо ми покровительства свию вла-

дѣния и повереня свию народа заслужни и достойни.

Истомъ што ово пишемо, доће намъ, као изъ неба пала, єдна сасвимъ нова, одъ Немца за Немце списана кньига, о Славянской кньижевности, у руке, подъ надсловомъ: „Geschichtliche Übersicht der slawischen Sprache und Literatur nach ihren verschiedenen Mundarten: für das deutsche Publikum bearbeitet in Berlin von E. v. O. gedruckt in Leipzig 1837. Ми се неможемо уздржати, да изъ нѣговога предговора, кои све славодицее и опроврґавања они горенаведени лажльиви и неистини суденя и страстни умишляя излишнима чини, овде слѣдуюће безпристрастне речи, наведемо: „при данашнѣмъ тако радостномъ обштемъ теженю за темельнимъ и млогостручнимъ ученимъ изображенѣмъ, при све више и више разспространяваюћимъ ученимъ занимањяма народа и узаймномъ участвованю у овомъ смотрению, неможе да намъ у очи неупадне, да у Европи до 70 миллиона люди живе, кои премда богате и лепе єзике имаю, опетъ зато одъ друге три четвртине Европейски народа, єдва су по имену познати. Ако є дакле истина, да већа частъ Европеяца незна, да су одъ 230 милліона люди, кои у Европи живе, преко 70. милліона — дакле више него єдна четвртъ читавогъ Европейскогъ народа — не само Славянскогъ подрекла, него и да єднымъ

изъ єдногъ и истогъ племена произходећимъ єзыкомъ, кои се у течаю времена, на различна нарѣчия поделио, кои сродство дакле оттуда є лако доказати, — и данъ данашньи говоре и пишу: то є доиста жалостно, да скоро сви европейски, обычно, као и учено изображени, да и одъ реда изображени мужеви, коима ова истина неможе баръ непозната быти — о Славянскомъ єзыку и нѣговимъ различнимъ нарѣчияма, и ови сродству међу собомъ, као вообште и о Истории ови народа, а именито кньижевности не редко тако криво и неправо мисле и суде; єданъ недостатакъ, кои се врло често само недозрелимъ малоуваженѣмъ Славянски народа, као и ньиови єзика и душевни производа оправдати тражи, а овамо се съ некіимъ одбацуюћимъ ладнокрвствомъ на силне Славянске народе, као на полудивляке гледи тако, да іи ни своегъ ближегъ познаваня за достойне држе. Ми неможемо непризнати, да поєдина Славянска племена сада, у смотрению ньиове обште учене изображености иза єдне части другіи европейски народа, не стои, али ова разлика ниє башъ толико велика, као што се обычно издає, и тешко да бы прости пукъ у Руссіи и Сербіи, іоштъ манѣ пакъ у Ческой и Аустріи у душевномъ просвештению за народомъ друге какве землѣ н. п. Португалске, да и саме изображено хвалѣне Француске, стаяо. На сваки начинъ заслужую Славянски

народи и њиови изрядни єзици ближегъ познаваня. Силна у изговору, богата у речма и склањаню, окретна у саставцима и изражению, као и пуна благогласия была су ова, досадъ іоштъ чудновато чисто сачувана Славянска нарѣчия, вѣчъ одавно развиена и изображена. Заостањнѣ Славяна у смотрению изображения, ние слѣдство да способности и дара къ тому имали нису, — кои се пита више кодъ ови народа често у вишемъ степену налазило, него, кодъ неки другіи европейски народа — него є само было слѣдство тешкогъ ярма, немиле судбине и времени обстоятелства. Славянски народи были су вѣчъ у 8 и 9. столѣтию у смотрению њиовогъ душевногъ и дружевногъ изображения съ другимъ европейскимъ народима не само сасвимъ равни, него су ове іоштъ у млогимъ струкама и превозишли были, и то бы можда и данасъ іоштъ было, да іи само ние њиова грозна судбина тако силно натрагъ уздржала. Іоштъ у 9. и 10. столѣтию имали су Славяни не само изображенъ єзикъ и писания, него су у оно време, кадъ є свето писмо у осталой Европи іоштъ строго чувано имѣние єдногъ само нуждно изображеногъ свештенства било, имали они на своемъ єзыку и Библию, кою су имъ не само њиови свештеници преповедали, него и они сами читати могли. Алъ на жалостъ догодиле су се одма іоштъ у почетку среднѣгъ века у свима Славянскимъ земляма велике политиче-

ске промѣне, ков су њиовомъ тако иначе поспѣшно започетомъ развияню и напредованю у изображению, врло противу дѣйствовале. Ово се догодило у Руссіи у паданѣмъ Монголаца, подъ кои тешкимъ ярмомъ ова є славянска земля 260 год. стеняла; у Србіи због непрестани ратова съ Грчкимъ царевима и оно найпосле паденіе чрезъ Турке; у Ческой, прѣашньой немачкой високой школи, због крвави бовва реформације и ови тешки слѣдства; у Польской због непрестани ратова съ поля, и они єднако повтораваюћи се нещастльиви созаклетни раздваяня међу собомъ. Чрезъ сва ова зла и напасти били су Славянски народи у њиовой душевной изображености не само задржани, него іоштъ и натрагъ бачени; єръ осимъ што су због непрестани ратова и немира своя знаня и науке пренебрегли, били су несрећни Славяни такођеръ и веће части њиове ондакъ у добромъ станю стовће кньжевности и насилно лишени, єръ ова је у онимъ забунѣнимъ обстоятелствама по већой части пропала и изгубила се, а остале су кньиге непријательи намерно утаманили тако, да су се само врло мало отломака одъ кньижевности они времена, до данасъ задржали и сачували. Да су пакъ Славянски єзици (болѣ нарѣчия), кои су іоштъ ондакъ врло изображени были, одъ туђегъ уплива тако мало претрпили, и чисто задржали се, може намъ пре као доказателство њи-

ови чврсти унутарньи садржая служити, и о крепкости духа Славянски народа, као и о любави къ ньиовимъ матерньимъ єзицима уверити.“

„Са судбиномъ Славянски народа и ньиовимъ заостаянѣмъ у кньижевности, требало бы дакле да Европейска ньиова собраћа пре сожаления и соучастия имаду, а не ладнокрвно предусретаю іи и презиру, ков се у сматраню ньиове особености, као и ньиове душевне изображености, а именито ньиови єзика и кньижества не редко но врло често догаћало. Не гледаюћи на то, да се она злоумишлѣна, не често непостояна умствованя, коя жали Боже о овомъ предмету врло често изговарати слушамо, съ онимъ у данашнѣмъ времену тако обште разпростртимъ лоялнимъ, и у ученомъ сматраню тако добровольнимъ умишляима неслажу, то мораю они тимъ казни достойніи быти, што по правилу башъ ни найманѣ са Славянскимъ ствармa у познати нису, єръ не само да ньиову кньижевность и єзике, него ни самъ Славянски народъ непознаю. О ствармa ков непознавмо нетреба да судимо, или ако башъ нећемо да ћутимо, то нетреба да наше неправо суденѣ враћа. Съ удивлениемъ не редко слушамо иначе врло изображене, а кадкадъ и учено изображене мужеве найчудноватия умствованя, мнѣния и понятия о Славянскимъ є-

зицима и ови међусобнимъ сродству као и сиромашству и потребитости Славянски душевни производа, изговарати; алъ съ овимъ они ништа друго, него посведочаваю, да управъ никаквогъ труда полагали нису, предметъ ньиови изяснения баръ одъ части познати, и по томъ да немисле, шта се зато време у томъ већъ учинило, и сваки данъ све више іоштъ чини. Они бы онда за цело улюдниѳ поступили, и знали, да се већъ одъ више година него што ѳ ѳданъ чевечіи векъ, у свима одъ Славянски народа поселяваюћима земляма невѣроятно млога починила, само да бы оно, што су утесненѣмъ времена несвоѳвольно пренебрегли, постигли. Именито влада у овомъ призрению одъ последньи тридесеть година у Ческой, Сербіи, Польской и Руссіи велика дѣятелность. Особито ѳ у Руссіи ѳзикъ и кньижество у овомъ последнѣмъ времену, а именито подъ отеческимъ владарствомъ саданѣгъ Владаоца, процветало и подигло се тако, да се, одъ мудре и дѣятелне владе силно подпоможено, данасъ у найсрећниѳмъ млогообећаваюћемъ напредованю налази, когъ поспѣшни резултатъ не само да се у земльи и народу добротворно показуѳ, него іоштъ и на суседну сѣверну Азию, коіой чини се да ѳ суђено, да своѳ просвештенѣ изъ руски руку прими, одъ дана на данъ све више дѣйствуѳ. Све ово знало бы се у осталой Европи млого болѣ, кадъ бы само труда

положили, да крепки и лепи Славянско-рускій єзикъ болѣ познати научимо, єданъ штудіумъ, кои — негледаюћи нато, што растенѣ политике Руске и ове све више на отношения остале Европе умножаваюћи се упливъ, овай можда нуждним чини намъ быти — такоћеръ и у ученомъ призренію одъ ползе быти намъ може. По томе было бы дакле веће време, да изображени светъ Европе нѣговимъ до данасъ тако яко пренебрегнутимъ Славянскимъ браћама — кои не само у своимъ Славянскимъ држава ма, него и у Аустріи до 20 — у Пруской до 4. мілліона живе — као и ньиовой Исторіи просвештения више внимания поклони, и съ ньима ближе и больма упозна се, чему бы особито у познанѣ съ єзицима и Историомъ кньижевности различни Славянски народа млого принело, и найсигурніи воћа за далѣ было. — Да бы дакле за Славянске єзике и ови кньижевностъ већи интересъ побудили и овай предметъ већемъ Пупликуму вразумителнимъ учинили, нуждно бы было єдно таково дѣло имати, кое бы речени предметъ у краткости садржало, безъ да се што тимъ темельитости шкоди. — У смотрению тогъ изишла є єдна на енглескомъ єзику написана кньига, (Historical View of the Slavic Language in its various Dialects, by Edward Robinson, Andover 1834) кою самъ я одъ єдногъ могъ приятеля до руке добио, и коя є изворно за Сѣверо-Американце опредѣлена, да

бы ове съ душевнимъ изображения-обстоятелствама Славянски народа упознала, и онай кодъ ови за Славяне владаюћи интересъ іоштъ више побудила. — Насъ Немце као суседе Славяна нетреба да Сѣверо-Американци у овомъ посраме. — “

§. 18.

Унутарня припятствія ове Узаймности.

Іоштъ млого већа припятствия налази ова Узаймностъ на нашой страни: у животу и дѣлованю сами Славянски племена. Међу суседнимъ Славянскимъ провинцияма, племенма и нарѣчияма влада и данъ данашньи іоштъ неко отуђиванѣ и неповеренѣ, кое не редко у раздражително задиркиванѣ и непријательство прелази. Узроци тога отуда су, што су у старимъ временма два три племена међусобомъ ратове водили и едно другомъ штету наносили. Физична слѣдства ратова већъ су одавно излечена и заборављена, али внутренѣ огорченѣ никако непрестае, него іоштъ еднако неповеренѣ и мрзость међу племенма и нарѣчияма подгоява, коя на децу и дечину децу прелази. Къ тому често помажу и баснословне приповедчице, загонетке, мрзость подранююће народнѣ песме, подсмевателне пословице (н. п. Čech — Neplech-Morawec — Nemrawec и. т. д.) у коима ово или оно племе као нешто смешно измеява се, кои из-

ворность никомъ ние позната, но ков одъ уста до уста, одъ єдногъ племена на друго прелазе, и мрзость подгреяваю. И само одъ нашегъ нарѣчия одступаюће изговаранѣ, опредѣлениє родова, противпоставлѣно значенѣ речи, и различно гласоударениє слогова у другимъ нарѣчияма, чини намъ се, као да већъ одма и нашъ властити єзыкъ квари, преокреће и изопачава, єръ свако племе држи свое нарѣчиє за найлепше, найболѣ и найвише Славянско: ми држимо такова одступаня за Сатіре нашегъ нарѣчия, за руженѣ нашегъ народнѣгъ єзика, и тако безъ и да хоћемо раћа се у нама ненаклоность, затимъ мрзость и неприятельство тако, да намъ се после съ тешкомъ мукомъ наканути, такови покварени jargon учити, или на нѣму написане кньиге читати. Ми напоминѣмо само, како се муче и злопате Поляци, Хорваћани и друга племена са изговаранѣмъ ческогъ h, ков они свагда као ch изговараю, и међу ова оба тако различна, а често и значенѣ опредѣляваюћа писмена никакове разлике нечине, н. п. ческо hněw изговарую они као chněw, летинс. homo као chomo, Herder-Cherder, или ческо hladjm, hodim, као chladjm, chodjm што су речи башъ сасма различногъ значеня. Ми онда радиє учимо туће єзыке, кои съ нашимъ нарѣчиємъ, нѣговимъ природнимъ слогоударениємъ, савиянѣмъ, тврдостћу и мекостћу у никакву противность недолазе. Съ тимъ упа-

дамо у нарѣчия прозелитство, ков за цео народъ опасна слѣдства, препираня и бореня за собомъ повлачи. Ми држимо то за заслугу само наше нарѣчие сподпомагати, друга пренебрегавати и Узаймность нетребовати, особито ако нашемъ племену и аритметично мложство и споляшня политическа обстоятелства већу важность подаю. И кодъ сами маньи племена видимо нередко суетна мечтаваня и неко засебно самоудовольство, ков тако исто дражи и шкоди, као гордость велики племена. Велики гордельиви народи титраю се само са слабимъ и ньима поданимъ: мали гордельиви народи тару се са своимъ старіимъ или ньима равнимъ: све ове непристойности непријательи су Узаймности. Алъ опетъ пре или после за цело спасти ћеду ове заграде отуђиваня, ков и садъ іоштъ єднако сдруженю Славянски племена на путу стоє.

Да бы ова и овима подобна припятствия устранили, помислимо само на срамоту и несрећу, кою намъ є нашъ раздоръ и непријательствованѣ, овай праотечески Славяна грехъ, причинио. Заръ є животъ тако дугачакъ, да люди и народи єдно на друго викати мораю? Заръ добри и благороднїи людіи толико имаде, да єдни друге избегавати могу? Свађаджие люди свагда су презрителни: а кавгаджие народи єсу страшило и ужасъ: кои сами срамномъ разцеплѣню и себеупропасћеню насупротъ лете. Подле душе, ков свагда и свуда само страсть и себичность води, дабогме да

немогу поняти, како се човекъ самъ себе отрећи и жертвовати, како се освета у любавь претворити може: еръ човекъ само оно о другимъ людма и народима мисли, што обично о себи држи. Єданъ племенити народъ неће и неможе се самъ себе никадъ одрећи. Атиняни и Шпартанци дуго су се препирали за првенствомъ: алъ чимъ ій непріятельска сила съ поля угрожавати стаде, помире се као да никадъ ништа ніе было, и союженимъ силама нападну на Перзіянце, кое потуку а себе ослободе. Слѣдство сваке омразе єсть разлучностъ, а ове слѣдство єсть ограничіе мисли и понятія, чрезъ коя себи путъ къ далѣмъ напредованю затворамо, и тако себе и свое племе душевно сами узаточавамо. Славянски народи нетреба да засебно постое, него у скупа сви, свое велико полѣ обдѣлаваю: племена нека народу, народъ пакъ човечеству служи и принадлежи. Противъ велики преимущества другіи люди, другіи племена, другіи народа, нема другогъ спасителниегъ средства одъ любави и узаймности; ова насъ подиже къ ньима, чини ньиово нашимъ, и угодно изравнява делећа насъ отстоянія, будући насъ съ ньима упоредъ поставля. Упустилимо се пакъ съ ньима у препирку, то смо већъ притомъ изгублѣни, и ако не физически а оно морално, што іоштъ више значи: одъ части чрезъ лютостъ и завистъ, коя насъ єде и обезчешћава, одъ ча-

сти пакъ чрезъ судбину кою душевно света уреждение (geistige Weltordnung) преко свию они попушћа, кои волѣ или способности немаю, да велика и величественна, буди се она гди показала, познаду, осете, возлюбе, и на свою ползу обрате. Само ће онда Славянски народъ свое место съ честћу заузимати, само ондакъ нѣговой величини, опредѣлению и народномъ просвештению одговараюћу общту Историю имати, ако се добро споразумѣние и Узаймность чрезъ забаданя и свађе неузнемири, и чрезъ себичность племена неугаси. Ништа неизображава и неподиже духъ тако яко, ништа га више неоживлява къ дрзновенномъ сдигаваню, колико участие светскогъ благополучия велики народа: честолюбие, користолюбие и свака храбрость и снагу пробуђуюћа страсть, налазе овде свое безгранично колло. Ми морамо потомъ да мало съ великимъ, то есть племена съ народомъ знамо саединити, или упротивномъ случаю мужества у несрећи имати, да едну часть и пропасти пустимо, само да бы целость задобили и задржали. Што кое Славянско племе свойство езика и кньижества другіи племена манѣ познае, то више о себи мечтава, то манѣ о другима суди, нѣгова суета налази у овомъ незнаню свою рану, нѣгова ненаклоность према другима нѣно извинение. Съ растећомъ Узаймности растиће такођеръ и узаймна любавь и слога. Ми ће мо се све манѣ мрзити и пре-

зирати, што се више устмено или писмено єданъ съ другимъ обходили будемо. Обштежителна кньижевность и промена душевни подарака испуниће ондакъ борбомъ уморене духове са међусобнимъ поверењемъ, а мрзећа се срдца и душе са братскомъ любавлю, єдномисливмъ, и обштимъ своєнароднимъ интересомъ. Чини се као да є обшта судбина люди и народа, да само чрезъ жалостна искуства и чрезъ злоставлѣние силе, текъ право употребление сила познати науче: тако є у политики, моралу, художеству а и народности. Народи дуго се боре међу Анархіомъ и робствомъ, међу дивячности и гньилости, вѣроисповѣданиємъ и язичествомъ, вкусомъ и неотесаностћу, трудолюбиємъ и немарльивостћу, међу мрзостћу и аппатіомъ: докъ єдномъ она велика сила, коя са свеобузимаюћомъ премудрости сва приключения къ добру света уређує, посртаюћа подиженя покушаваюћи сила у равномѣрие непостави, и време ньиовогъ савршеногъ сазреня у редовну постояну систему човеческогъ просвештения неподигне. Найпосле нека бы се међъ Славянима и такови племена нашло, коя бы сама себе за главну цѣлъ своє народности и живота држала, у народной оделѣности, у строгой усамлѣности или гордомъ отуђиваню одъ прочи Славянскіи племена живила, и тако само около своє єдностранне, єдино себе и оно своє познаваюће и почитуюће племенске особено-

сти, бавила се; нека би судбина и споляшна обстоятелства гдикоимъ племенма и закратила, на овой кньижевной Узайнмности участия узети, или ньи іоштъ одъ нашегъ народа насилно одтргнула и удалила; нека бы подла себичность и одпаданѣ повдини племена и наръчия, одъ свое прење ватренно заузете велике народнѣ ствари за слѣдство имала: ми зато несмемо очаявати, оно су опетъ само повдини поточићи, кои се губе, рѣка пакъ народа теѣиће опетъ зато далѣ у своіой пуной сили и величеству; она ће досадашнѣ просвештения стихие далѣ провести, и човочеству предати. Желити в истина да на овой Узаймности сва славянска племена учествую, алъ и сама млога племена, већъ ће ду чуда починити: Дай Боже! да се Славяни ко услуги човечества све више и болѣ изображаваю, и облагороѣаваю, и себе нити због брезобразлука страни, нити пакъ због немарльивости свои, демону времена и народа предаю.

§. 19.

Путъ и помагателна средства за разпространити Узаймность.

1. Треба Славянске кньигопродавнице у главнимъ варошима наши племена, а именито: у Петрограду, Варшави, Краковой, Любляни, Прагу, Бечу, Пешти, Брину, Београду, Загре-

бу и т. д. отворити, да бы тако у другимъ нарѣчияма издаване кньиге што брже и єфтиније добити могли. Дали ко садъ какву польску или руску кньигу средствомъ садашньи продавница донети, то мора обично по, а кадъ кадъ и по читаву годину чекати, докъ є недобиє, и къ тому іоштъ двапутъ или три, колико иста кньига вреди, преплатити, а то све зато, што є ови сообращение врло често и зато башъ тешко и скупо. — Ми морамо найпре потребу внѣшнѣ у нама самимъ осетити, пре него на задоволяваюћа средства споляшнѣ и изванъ себе помислимо, и такова у животъ ступити пустимо. Оживлѣно и разпростртo чувство Узаймости основаће и само по себи кньигопродавнице, или ће сада постоєће послављнити, и насилномъ утискиваню и наметаню туђи єзика, кньигопродавница и кньижества насипъ противъ поставити.

2. Промена кньига између списателя различни племена. Издавателъи новина, привремени листова и т. д. нека єданъ другоме узаймно шилю и у промену даю своє производе. Овако нетреба да издаю новце, и чинило бы имъ се, као да бы кньиге бадава добивали. Списатель ове кньиге чини то већъ одавна съ Г. Г. Мацієіовскимъ и Розцізевскимъ одъ кои онъ Польске, съ Вукомъ и Павловићемъ, одъ кои онъ Србске, и съ Кепенъ и

Погодиномъ, одъ кои онъ руске за ческо-словенске добива.

3. Катедре свию Славянски нарѣчия подићи, гди бы ђаци и млади Славяни наймањ баръ началне основе научити, и волю къ далѣмъ напредованю добити могли. Петаръ Велики издао є по читавой Руссіи законъ: „да онай, кои читати и писати неби знао, и латински неби разумевао, у никакво явно звание неприми се, шта више да ни само отчинство наслѣдити неможе.“ Што є Петаръ къ поспѣшествованю обштегъ изображения за све свое вѣрноподанне за нуждно нашао учинити, заръ то за убудуће неби савестно было у смотрению славянскогъ єзыка, особито за учителѣ и профессоре виши школа учинити? *) У школскимъ и читаюћимъ кньигама младежи ставимо примере и преповедке одъ избрани Славяна свию племена и нарѣчия, као што є то већъ одъ части у Čjtanka учинѣно. Желити є да што скорие Славянскогъ Плутарха имамо; такова животоописания славе и спомена достойни Славяна єсу за младежь одъ велике користи. Кадъ примери неколико люди изъ Историе єдногъ племенскогъ народа изваћени, насъ усхићаваю и къ благородной отважности побуђую: шта неће изъ свию

*) По гласу приватни писама изъ Л. . подигнута є веће у Универзитету Московскомъ катедра Ческогъ нарѣчия и кньижества.

племена и изъ Историе читавогъ народа нагомилани примери различнѣйши добродѣтели дѣйствовати? У светости єдногъ таковогъ Пантеона и одъ обаятелне силе такови образаца, изчезава сановни духъ (Kastengeist) кои поєдина племена дели или болѣ претвара се и преображава у гігантски духъ, кои читавъ народъ у срдцу носи.

4. Треба єдне обште свенарѣчне славянске кньижевне новине да имамо, у коима ће се свако ново славянско дѣло у новомъ нарѣчию означити и рецензирати, у комъ є нарѣчию списано, то єсть србску србски, польску польски, руску руски, ческу чески. На овимъ узаймнимъ ученимъ новинама морали бы радителъи и рецензенти изъ свию славянскіи нарѣчия участвовати и заєдно дѣлати. Нне се сумняти, да єдне такове новине, кодъ єдногъ тако великогъ и далеко разпространѣногъ публикума дуго траяле небы. Кньижевность є явно видимо мышленѣ єдногъ народа; а новине су єзици народа, съ коима се они разговараю. Добре новине коє радо читамо, макаръ да бы одма друге године шньима сиръ и. т. д. завияли, или іи иначе буди како употреблявали, асниду непосредственно свету више, и дуже дѣйствую, него дебеле, редко и одъ ньи мало читаюће кньиге, да и читаве библіотеке. Дѣйствиє заборавлѣни и пренебрегнути привремени писания съ овима непропада.

Гди су намъ наша питателна ествива, коя смо прећашньи година съ угодомъ и приятношћу уживали? Циркулираю у телу, алъ су облагороћена. И башъ ова непрестана репродукція у душевномъ и физичномъ свету, чини природу и животъ тако полезнимъ, тако живимъ, и тако приятнимъ.

5. Треба явне и приватне библіотеке основати, у коима ће се кньиге Славянски нарѣчия налазити, и на читанѣ издавати. Овомъ кньижевномъ Узаймности наше ће се кньиге тако умложити, да ји сваки повдини купити неће моћи, него ће ду ньи више на єдну струку своє силе и новце морати обратити. *) У свакой таковой библіотеки моралеби се найболѣ грамматике и рѣчници свакогъ нарѣчия налазити н. п. старо-славянска грамматика и ческогъ нарѣчия одъ Добровскогъ; руска одъ Пухмеера, Ватера, Шмида; польска одъ Копцінскогъ, Бандкія; србска одъ Вука, Берлића; краньска одъ Копитара, Даінкова, Метеека, Муркова и. т. д. Затимъ рѣчници: рус. рѣчникъ одъ руске Академиє израђенъ, польски одъ Лінде, ческ. одъ Юнгманна, србск. одъ Штулліа, Вука, віндски одъ Мурко, Ярника и.

---

*) Као што се н. п. по горньимъ и великимъ варошима чини; мали майсторчићи и люди, кои довольно новаца немаю, да посебице новине држе и плаћаю, сложе се по ньи неколико 4, 5, 6 а можда и више пакъ кое новине хоћеду, сви скупа држе и у кумпанію плаћаю. Пр.

т. д. И само унутарнѣ уреждение и одѣление библіотеке, треба да се на ова четиръ или петъ главна нарѣчия подели, и на исто толико соба раздели лакшегъ прегледа ради.

6. Треба сравньиваюће Грамматике и словаре свию нарѣчия имати, кои ће ду формалну или материялну разлику нарѣчия означити, и тако ученѣ ови отлакшати. Осо-то препоручуемо съ наше стране добре Етимологіке, ков ће узаймно наученѣ нарѣчия врло отлакшати, будући намъ коренне слогове и коренне, речи нашъ изворни езикъ или матеръ нарѣчия у нѣномъ првобитномъ детинству и простоти представля, — и ков су у свима нарѣчияма еднаке. Сачинитель овогъ дѣла никадъ никогъ ние имао кои бы га у овимъ нарѣчияма обучавати могао; нѣгови су учителъи понайвише были етимологіконъ Добровскогъ, и овога етімологічне табелле у ческой и старославянской грамматіки; после етимологички рѣчникъ одъ Бандкіе, Ярника и. т. д. У овомъ смислу има Господинъ Л. Р. Мурко пуно право, кадъ у преговору нѣгове Словенске грамматике, Грацъ 1832. страни V. каже: „Са свима Славянима можемо се разумети, ако само едно одъ ньиови нарѣчия савршено — чуйте! я іоштъ еданпутъ съ вниманиемъ повторавамъ — савршено научимо. (Безъ етімологіе и сравньиваня съ другимъ нзрѣчияма, ние ни едно нарѣчие могуће совр-

шено научити). Ко себи таково совршено знанѣ прибави, тай неће узрока имати тужити се, да є славянскіи єзикъ у свакомъ сеоцу другчіи, него ће га свуда єднакогъ наћи, и найудалѣния Славянска нарѣчия, коя истина манѣ или више, алъ опетъ не башъ тако яко єдно одъ другогъ одстоє, разумети. Само незналице и они, кои славянске єзике непознаю, туже се и говоре, да є тако тешко славянске єзике разумети, и да є у одстоянию нарѣчия тако велика разлика.“ И Урб. Ярникъ на стр. 3. вели „Ова тежня — путъ помиреня съ другимъ сроднимъ нарѣчияма постепенно приуготовлявати, — одъ свию новіи филолога, скоро свию нарѣчия съ особитомъ пазльивости наблюдава се, што съ временомъ одъ велике ползе быти може.“

7. Треба сакупляти и издавати народнѣ песме и пословице, гди одстоєнѣ и разлика нарѣчия ниє тако велика, као у ученомъ штилу. Къ овоме справдомъ числимо и преводе одъ списания и кньига, изъ єдногъ нарѣчия у друго, кои ту ползу приносе, да насъ къ свестраномъ познаваню славянски племена воде, нашъ вкусъ некваре, наше конштрукциє непреокрећу, у кратко иашъ єзикъ негрде а нашу народность нескверне.

8. Треба све полагано да туђе у нашемъ єзику употребляєме речи и форме поизостав-

лямо и правимъ, чистимъ славянскимъ заменимо ии; овимъ ће мо начиномъ дотле дотерати, да ће мо єданъ свеславянски єзикъ добити. т. є. єзикъ, кои ће сваки Славянинъ коґъ му драго племена онъ быо лако разумети. Славянски єзицы треба да се само изъ Славянски єзика обогаћаваю, кои є звукъ й граћа сасвимъ єднака. Ни у єдномъ европейскомъ єзику нису туће речи тако невкусне и неприличне, као у славянскомъ. Оне слабе и обезчешћаваю характеръ Народа, подкопаваю и мораваю любавъ къ своме народу и єзику. Туће речи и начинъ говора отуђаваю Славяняна одъ Славянина, удаляваю єдно нарѣчиє одъ другогъ, и одроћаваю єдно племе одъ другогъ. Туће речи и форме гаде правогъ Славянина, и отештаваю ученѣ братимскогъ нарѣчия. Чески и польски єзикъ врло су препуни и измешани съ туђимъ; први съ немачкимъ, последньи съ латинскимъ, и французскимъ, пакъ зато треба да прилѣжно своє єзике чисте. Н. п. ческо grunt, wĕrtel, kšaft (Geſchäft), kštalt (Geſtalt), Uberman (Obermann), freymarčiti, nechati sobe udělati и. т. д.; польско: štuka das (Kunſt-Stück), hufnal (Hufnagel), filut okazia, honor и т. д; руско: očaj, glaz, и т. д; србско: варошъ (маћарски), шаргарепа (маћарски); ћуприя (турски), ендекъ (турски), пенджеръ (турски), трпеза грч. и. т. д.

9. Єдновидни филозофични, по духу Сла-

вянскогъ єзика основани правописъ сочинити, на кои би се свимъ Славяномъ требало сложити, или баръ онима кои єднака слова латинска или кирилска употреблюю. На овай Славянски правописъ нити треба да мађарски, нити таліянски, нити немачки єзикъ уплива имаде. Различни правописи не само да требаю, да се добро науче доста времена, него іоштъ плаше Читателя и забуняваю разумъ. О Илирскомъ Парнасу истину каже Шаффарикъ у повременимъ листовима Ческогъ Музеума 1833. B. j. стр. 32. „Оне су нѣжне ружице, али су у гнусне и гадне остираче и крпе завиѕне, и у томъ виду нећею никадъ любавь другіи не-Иллірски Славяна задобити. Овде морамо се найпре съ нагрдама борити, као н. п. scgljesc (место šleš), bliscgnja (место bližna), kgniscnizi (место knižnici), ogђgnjen (место ognen); kraghl (место král); или што є іоштъ грђе, gghgnjevno (место gnevno) и т. д.“ — Зато морамо Гая и Хорвате хвалити, єръ они су са пречишћенѣмъ и славизиранѣмъ свога правописа за све Славяне лепъ и подражания достоянъ примеръ показали. У кратко, къ достиженю ове Узаймности морамо ми све делеће насъ брежульке понизити и изравнати, све шанцеве и рупе испунити, или баръ мостове преко ньи начинити, да бы єдно друго руке пружити и тамо и овамо лакше прелазити могли.

§. 30.

Заключение.

У светилу ове Узаймности указаће намъ се савъ Славянски народъ, сва нѣгова племена и нарѣчия, и сва нѣгова судбина и околности у сасвимъ преображеномъ виду. Само чрезъ Узаймность положиће се кодъ Славяна темель народне кньижевности у правомъ смислу речи. Шньомъ и чрезъ ню ће само досадашньи Хинейски зидъ, саможивлѣнѣ и дѣлованѣ, и мала кньижевна ситнария повдини племена престати; престатиће такођеръ и слаба кньижевна предузиманя и друштва, коя како се появе и роде, због неманя воздуха и простора, изумрети мораю. Текъ помоћу ове Узаймности, живо ће мо ми Славяни свезу нашегъ дошествия и обштности осетити, и такови прибитакъ неће ни єдно племе за скупо држати. Паметния и боля часть Славяна нетреба да є више за оне ствари заузета, ков бы насъ раздвоиле и удалиле, него за оне, ков бы насъ помириле и сдружиле. Мали потоци єдва носе даске и балване: на Волги и Дунаву пливаю велики теретни бродови онде, гди се ньиове воде у єдну рѣку сливаю. Чрезъ ову Узаймность неће се такођеръ и ни єдно нарѣчие укратити, будући да при ньой свако племе свою особеность сачувати, и кодъ своегъ нарѣчия и кньижества заостати може,

али ће производе другіи славянски племена познавати, куповати и читати. Ево дакле іошть єдно лепо полѣ за свакогъ Славянина, кои изкренно са своимъ народомъ мисли; овде треба завоєвания чиннти, или болѣ привржснике набавляти. Овде изискує нужда, да больи народа синови сви єданъ другомъ руке къ овомъ истинито светомъ завѣту пружаю. Єръ досадашня славянска ладнокрвность и немарльивость, а често и мрзость єдни противъ другіи єсть право безаконіе, и то она. ково безаконіе; кое є Римлянинъ у деци и сродницима найвише осуђивао, кадъ се ова о. коло свои родителя ни су савияла, или послѣдньи кадъ єдно друго любили и пазили нису. Около овогъ обштегъ чисто светлећегъ огньишта народне учености, нека се скупи когодъ чувствовати и мислити може, и потруди се све за себе придобити. Тежакъ одговоръ почива на нама, нашемъ народу, кои ће судбину дуге будућности опредѣлити. Полякъ нетреба да є само Полякъ, него Славо-Полякъ онъ нетреба да чита само свое него и руске, ческе, и србске кньиге; Русъ некъ ніе само Русъ, но Славо-Русъ, нека неразуме само свое но и ческо польско и србско нарѣчіе; Чехъ некъ не остає само Чехъ, већъ некъ буде Славено-Чехъ, некъ нечита само свое, но и руске, ческе и србске списателѣ. Србинъ некъ небуде само Србинъ но Славяно-Србинъ, некъ некупує и чита само србска, него и польска,

руска и ческа списания. Само ко ова главна нарѣчия познае и разуме, нека узме перо у руку и некъ буде Славянски списатель. Не онай кои е међъ Славянима први, найвећи, найячи, него онай кои е найвише у займанъ и съ другимъ племенма и нарѣчиями найвише скопчанъ, кои животъ и самосталность и маньи и слабіи цени и почитуе: само онай заслужуе у нашемъ времену похвалу и дично име Славянинъ. — Ово е удѣйствованѣ ідеала єдногъ Славянина у стихови:

Ни самь, ни самь я одъ оны' худи'
Пустй, глупи', (нигда ы' не было)
Кои свое одвраћаю очи
Ол' одъ Кньиге Кирилови слова',
Ол' одъ врсте, писма глаголитског';
То е боланъ! споляшнѣ ношиво,
Подъ ком' исто Славско срдце біе!
Изъ ког' свѣжій животъ произвире.
Разновидне и ако су ношнѣ,
Єдног' духа тек' су плоди' едны;
Другог' лика и ако су знацы,
Єдна мы смо свагда породица,
Док' е своя чеду драга майка.
Не ћу, (нит' самъ) раванъ быти оным'
Кратковидимъ гробница' зидаромъ,
Кои вазданъ дублѣ у адъ теже,
И у себи кои светъ савъ вйде.
Мое цѣло да е Славство видимъ,
Па и цѣлогъ да самъ и я листакъ,
То е моя слава, честъ и благо,
Ког' се недамъ лишит' за живота.
Отечество родъ е мени, ког' су

Прекомѣрно границе широке,
У нѣм' врве, живи милліони,
Ярко нѣга свагда грее сунце,
Нити с' нѣга кадгод' заилази;
Ако Богъ да и срећа юначка,
Не ће нѣму никад' на заиђи
Докле нѣму чеда Славе майке
„Любовъ песме“ жертвовали буду.

Садржание.

		Страна.
§. 1.	Улазъ	1.
§. 2.	Шта є то Узаймностъ по сили речи?	3.
§. 3.	А шта Узаймностъ ние? . . .	5.
§. 4.	Колико и коя Славянска нарѣчия принадлеже къ овой Узаймности? . .	8.
§. 5.	Колико треба да се ова Узаймностъ простре?	11.
§. 6.	Примери Узаймности кодъ другіи Народа	12.
§. 7.	Колико и гди є найпре постала мисао и чувствованѣ Узаймности између Славяна? кодъ когъ се племена ова найвише, кодъ когъ найманѣ развила и у дѣйство привела? . .	19.
§. 8.	Неузаймностъ, народня себичность, и кньижевна засебностъ. . . .	25.
§. 9.	Отношенѣ Узаймности къ отечестволюбию поєдини племена Славянски. .	30.
§. 10.	Да и већа Славянска племена и умишлѣно или дѣйствително лепша и разпространития нарѣчия узрока имаю у ову Узаймностъ ступити. . .	34.
§. 11.	Отношенѣ Узаймности ко ученю други стари и нови єзика	46.
§. 12.	Шта су до садъ били Славяни безъ ове Узаймности?	50.

Страна.

§. 13. Нужда ове Узаймности за велико опредѣленіе Славяна, кое имъ течение времена и редъ народа налаже . . 59.
§. 14. Способность Славяна за изпуненѣ овогъ опредѣления у путу Узаймности . 70.
§. 15. Опровргаванѣ неки сумньи, пребацивания и промишляваня у смотрению ове Узаймности . . . . . 81.
§. 16. Користь ове Узаймности за Славянски народъ по наособъ . . . . . 87.
§. 17. Споляшня припятствия ове Узаймности. 97.
§. 18. Унутарня припятствия ове Узаймности 110.
§. 19. Путъ и помагателна средства за разпространити ову Узаймностъ . . 116.
§. 20. Заключение . . . . . 125.

Г. Г. ПРЕНУМЕРАНТИ.

БЕОГРАДЪ.

(Скупљени одъ Г. Милутина Поповића.)

Высокоблагор. Г. Стеванъ Херкаловићъ, Чиновникъ чрезвич. особен. поручения Попечит. Внутрени Дѣла.
Благород. и высокоуч. Г. Петаръ Радовановићъ, Управитель главни основни Училишта К. Сербие.
— Г. Сима Протићъ, Столоначалникъ Попеч. Просвештения.
— — Светозаръ Десимировићъ, протокол. Попеч. Правосуд.
— — Мита Симићъ протокол. Попеч Просвешт.
— — Миша Радивоевићъ, Архив. и Регист. Поп. Просвешт. Єданъ безименни.
— — Марко Стойковићъ, Проток. Санитета.
— — Сима Петровићъ, Канцел. Попеч. Просвешт.
— — Никола Райковићъ. Канцел. Попеч. Правосуд.
— — Павле Х. Трипковићъ, Канцел. Попеч. Внутр. Дѣла.
— — Атанасие Милойковићъ, Прак. Поп. Внутр. Дѣла.
— — Танасие Є. Ненадовићъ, Столонач. Попеч. Правосуд.
Высокоблагор. Г. Кавалеръ Яковъ Якшићъ.
— — Алекса Николаевићъ, Помоћникъ Нач. Окр. Беог.
Благ. Г. Миша Петровићъ, Постъ-Официръ.
— — Коста Сретеновићъ, Практ. главне Контроле.
— — Іованъ Ђ Євтимиовићъ, Писаръ Управител. Поштанск.
Поштенор. Господаръ Іованъ Аћимовићъ, Брука каменорезацъ 2.
— — Ђорђе Радосављевићъ, тишлеръ-майстеръ 2.
Высокородни Господ. Паунъ Янковићъ, Попечитель Правосудия и Просвештения, Полковникъ и Кавалеръ.
Высокоблагор. Г. Іова С. Поповићъ. Начал. Поп. Просвѣштения.
Благород. и высокоуч. Г. Дръ Милованъ Спасићъ, Директоръ Окружни основни школа, Членъ одбора просвештения.
Благ. Г. Дръ Шаффарикъ, Професоръ Физике.
Высокоуч. Г. Коста Бранковићъ, Профес. Философие.
Благопочт. Г. Глигорие Возаровићъ, Књигопродавацъ 6.
Поштенор. Г. Ђорђе Предићъ, ледеръ-фабрикантъ 3.
Благор. Г. Петаръ Лукићъ II. Казначей Попеч. Финанс. Пречешћейши Г. Илія Влайковићъ, Намѣстникъ изъ села Баћевца Чест. Г. Милошъ Сушићъ Ђаконъ и учитель при горньой Цркви. Поштенор. Г. Матія Влаићъ Трговацъ изъ села Жаркова

Слушат. Богословие.

Благонад. Слуш. Аверкій Петровићъ слуш. 4. год. Богословие изъ Бугарске. Иванъ Стояковићъ слуш. 3. год. Богос. Горилъ Миличевићъ II год. Клир. Василій Николаевићъ II год. Клир. Іоакимъ Димитриевићъ I. год. клир. Никифоръ Вуличевићъ I. год. клир.

Слушат. Поезіе Београдске.

Милошъ Петровићъ, Єврем Грујићъ, Петаръ Протићъ, Соколянинъ Крста Марковићъ Неготинацъ, Миланъ Іоксимовићъ совокуп.

— ● —

Правительствена Княж. Срб. Кньигопечатня.

Благород. Г. Г. Петаръ Карамарковићъ, Словослагатель Прав. Княж. Срб. Кньигопечатнѣ.
Пантелей В. Іовановићъ, Словосл. Прав. Княж. Срб. Кньигопеч.
Георгіе В. Іовановићъ, — — — — —
Глигоріе Крнјайскій, — — — — —
Георгіе Станѣъ, — — — — —
Алексіе Поповићъ, — — — — —
Пегаръ Ђорђевићъ, — — — — —
Іованъ Вуковићъ, — — — — —
Димитріе Петровићь, — — — — —

Печататели: Урошъ Радовановићъ. — Георгіе Стефановићъ. — Іованъ Симићъ. — Коста Янковићъ. — Димитріе Николићъ. — Димитріе Вулићевићъ. — Филипъ Николаевићъ.

Поштенор. Г. Стефанъ Лазаревићъ, Кньиговезацъ и Кньигопродавацъ.

БАВАНИШТЕ.

(Послани одъ Господара Петра Стояновића.)

Честнѣйша Г. Г. Самуилъ Милорадовићъ, Іованъ Мильковићъ, Аксентие Димићъ Пароси.
Высокоуч Г. Г. Андреи Урошевићъ, Учитель I. и Лука Вукомановићъ Учитель II. классе.
Поштенород. Г. Г. Тоша Радивоевићъ, Матеи Петровићъ, Макса Димовићъ, Павле Х. Стояновићъ, Манойло Милосавлѣвићъ, Васа Теодоровићъ, Аронъ Шайковићъ, Сава Лазаревићъ, Стеванъ Смедеревацъ, Мита Димићъ, Манойло Шайковићъ, Петаръ Х. Стояновићъ трговци. 18.

ДОЛОВО.

(Послани одъ Г. Филипа Поповића Пароха.

Пречестнѣйш. Г. Стефанъ Болгарићъ, Парохъ Доловачки и Намест.
Честнѣйша Г Г. Филипъ Поповићъ, Парохъ. — Симеонъ Мишковићъ Капеланъ и Алекса Николићъ, Ђаконъ.
Высокоуч. Г. Г. Іосифъ Милововановићъ, Сава Докићъ, Алекса Рогоржарски Учителіи.
Поштенород. Г. Г. Браћа Живанъ и Димитрие Стойновъ кумпаннони и арендатори. Теодоръ Станисавлѣвићъ, и Никола Бараевацъ, трговци. 10.

ЛОЗНИЦА.

Г. Игнатъ Рашићъ, Протоврей Лознични.
— Георгіи Илићъ, Настоятель Монас. Троноше.
— Петаръ Стефановићъ, Парохъ Грнчарски,
— Алекса Павловићъ, — Іошевачкіи.
— Марко Стефановићъ. — Текеришкіи.
— Іованъ Арсеновићъ, — Яребичкіи.

Г. Іованъ Поповићъ, — Трешњичкіи.
— Василіи Протићъ. — Азбуковачкіи.
— Станко Поповићъ, Админ. Рунянскіи.
— Райко Трифуновићъ, — Ковилячкіи
— Лука Поповићъ, — Белоцрквапскіи.
— Димитрие Ђураковъ, Учитель Лозничкіи.
— Моося Богдановъ Писаръ Началничества.
— Ђорђе Єздимировићъ, Експедиторъ Поште.
— Милошъ Арсеновъ Писаръ Примир. Суда Лозничкогъ.
— Павле Миличевићъ трговацъ.
— Єданъ одъ Почитателя Г. Коллара.

НОВИ-САДЪ.

(Послани одъ Г. Киряковића Трговца.)

Пречестнѣйши Г. Ђорђе Вуковићъ, Парохъ и Наместникъ.
Благород. Г. Гавра Ползовићъ, Сенаторъ
— и високоуч. Г. Дръ Петаръ Іовановићъ, Адвокатъ и директоръ Гимназіялни.
Високоуч. Г. Тома Милашиновићъ.
Поштенор. Г. Іосифъ Мачвански избрани обшт. Членъ.
— — Андрея Димитриевићъ 6.

ПАНЧЕВО.

(Скупіо Г. Михаилъ І. Недељковићъ лебцелдеръ)

Поштенород. Г. Г. трговци: Михаилъ Влаховићъ. — Марко и Коста Суботићи. — К. С. Дяманди. — Іованъ Іовановићъ. — К. М. Дяманди за кћеръ свою Евицу — Павелъ Ягодићъ. — Лазаръ Паунковићъ. — Яковъ Стояновићъ изъ Дебеляче. — Александеръ Барићъ. — Димитрие Крстићъ. — Яковъ Крчадинацъ. — Іованъ Илићъ. — Паса Савићъ. — Арсеніе Марковићъ, изъ Гая. — Илия Георгиевићъ, изъ Делиблата. — Іованъ Георгиевићъ, изъ Делиблата. — Василии Грунћи изъ Старчева — Живко Михайловићъ. Георгие Недељковићъ. — Стефанъ Иванковићъ. — Павелъ Георгиевићъ. — Василие и браћа Бараевацъ изъ Долова. — Цветко К. Стефановићъ. — Живко Стефановићъ. — Мария Стефановићъ. — Єлена Стефановићъ. — Матея Амбрушъ изъ Плочице. — Арса Михайловићъ. — Илия Димитриевићъ, Парохъ. — Георгіи Живковићъ. Анастасъ Ліерска Чора изъ Самоша. — Лазаръ Кралѣвъ изъ Идвора. — Александеръ Кнежевићъ, Парохъ изъ Црепае. — Стоянъ Димитрие Стойковићъ — Александеръ Василиевићъ. — Георгіи Суботићъ. — Мойсей Атанацковићъ. Парохъ. — Димитрие Радуловићъ, Докторъ. — Лазаръ Теодоровићъ, Апотекаръ 2.—

(Скупио Г. Александеръ Іовановићъ, Берберинъ.)

Благор. Г. Г. Игнятъ Ранћъ, Членъ Полиције. — Теодоръ Хергота Постъ Приктикантъ. — Поштенор. Г. Г. трговци: Петаръ Кранчевићъ. — Василие Беркићъ. — Браћа Влаховићъ — Георгъ Милутиновићъ. — Димитрие Живановићъ. — Браћа Буковала у То

машевци. — Папила Михайловићъ, у Яковцу. — Іованъ Димитри евићъ, у Дебелачи. — Стефанъ Терпковићъ. Никола Іовановићъ. — Димитрие Поповићъ. — Браћа Стеванъ и Радославъ Петровићъ — Теодоръ Стефановићъ. — Аврамъ А. Ханъ Булли. — Василие Лазаревићъ. — Александеръ Станоевићъ, пекаръ. — Іованъ Поповићъ кроячъ. — Никола Живковићъ, кроячъ. — Стеванъ Николићъ, кроячъ. — Василие Беркићъ, вински Арендаторъ. — Георгіи Пековићъ вин. Аренд. — Александеръ Илићъ, вин. Аренд. — Александеръ Рашковићъ, опанчаръ за сына Глигория. — Александеръ Станисављевићъ Абаджия. — Александеръ Марковићъ, чизмаръ. — Живанъ Петровићъ, тргов. калфа. — Госпоя Мария Зафиръ, изъ Новогъ Села. — Господичне: Мария Натићъ. — Емилія Тамбурићъ. — Господ. Никола Ђурковићъ, Учитель Пѣния сл.

П Е Ш Т А.

Благор. Г. Димитріе Бельковъ, изслуж. Постмайсторъ, комерц. Агентъ и сл. Сремске вармеђе Присѣдатель.
— Г. Димитрие Іоанновићъ, варошн Пештан. Землѣмѣрацъ.
Высокоуч. Г. Г. слушатели лѣкарства: Любомиръ Радивоевићъ. — Милошъ Радойчићъ. — Юлие Радишићъ. — Емиліянъ Милошъ Марго, слушатель Философие. — Гойславъ Ђорђе Поповићъ, I. год. Унгар. Прав. у свеучилиш. Пештанскомъ. сл.

П О Ж А Р Е В А Ц Ъ.

Честнѣйша Г. Г. Илия Протићъ, Парохъ Пожаревачки. — Кирилъ Ситићъ Парохъ Пожаревачки. — Милутинъ Николићъ, Пар. Пожаревач. любитель књижества
Благоразум. Г. Г. Коста Георгиевићъ, Учитель старие классе. — Алекса Ђурићъ, Учитель среднѣ классе. — Юноша Живко Елисевићъ Протићъ, любит. књиж. — Стефанъ Іовановићъ Учитель Добрски.
Благород. Г. Мита Миленковићъ. Подпоручикъ у пензіи.
Поштенор. Господр. Мумцићъ, пинтеръ любитдль књижества.
— — Петаръ Шљивићъ.

352